Kraków
do Bibl. Jagiellońskiej
W. Annyewicz

„ראַדאָמער־קעלצער לעבען" מיט דער „פּאַנאָראַמע" פאַר 25 גר.

פּרייז 25 גראָשען XV־טער יאָהרגאַנג „Nie opłacone pocztowe uiszczone gotówką" 5 (703) „Radomer-Kielcer Leben" היינט 10 זייטען

Radom, dnia 4-go Lutego 1938 r.
ראַדאָם, פרייטאָג ג. אדר א. תרצ"ח
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

ראַדאָמער־קעלצער לעבען

פאַראַכטע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטא 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

Wytw. Wyrobów Cukierniczych p. t.
„Americanka" L. Wajsbrot Rynek 16

מאַכט באַקאַנט דאָס ג. פּובליקום, אַז עס איז געעפענט געוואָרען פון ניי־יאָהר
א צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
איינגעאָרדענט לויט די לעצטע סאַניטאַרע פאָרשריפטען.
יעדען טאָג פריש און פיין געבעקס צו בילינע פּרייזען. פערשידענע געשמאַקע טשאָסטעס פון דער פיינסטער קוואַליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען מאַרציפּאַנאָווע פון 1.50 זל.
אַלץ ווערט אויסגעאַרבייט דורך א פאַכמאַן מיט א לאַנגיעהריקער פּראַקטיק.
אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאָסטעס, וואַפעלס, הער־באַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסערטאָווע, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מינדאַלאָווע טרפיקלען און פרייטאָג חלות — בעקומט מען
אין דער יודישער צוקערניע „אַמעריקאַנקאַ" טראַוגוטא 62
ווי אויך אין דער היגיענישער צוקערנישע בעקעריי רינעק 16
און אין געהעלב רינעק 14
עס ווערן אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאָנצערטען א.ז.וו.
שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו בילינע פּרייזען

צו פערדינגען — א געמויערטע —
געביידע
מיט בלעך בעדעקט
דער שטח פערנעמט 20 מעטער די לענג און 12 מעטער די ברייט.
די געביידע געפינט זיך אין בעסטן האַנדעלס־פּונקט,
וואו עס קענען דאָרט איינגעאָרדענט ווערען
א פאַבריק, וואַרשטאַט, א גאַראַזש, סקלאַדעס.
אינפאָרמאַציעס קען מען בעקומען אין אַדמיניסטראַציע־ביוראָ
טראַוגוטטא 51 ביי י. בלאַסס.

צו דער חתונה פון אונזער ליבען זוהן און ברודער
יעקב מיט פרל. אסתר גאָלדבערג
ווינשען מיר זיי פיעל גליק און צופרידענהייט
פאָטער און געברידער
גורפינקעל

א הערצליכען מזל־טוב
דעם ה' חיים גאָלדבערג
צו דער חתונה פון זיין טאָכטער
ווינשט
די פערוואַלטונג און פּערסאָנאַל
פון „באַנק אורזשאַלאָווי ספּולדזיעלצי"
אין ראַדאָם.

דעם יונגען פּאָר
אסתר גאָלדבערג און יעקב גורפינקעל
צו זייער חתונה
ווינשט א הערצליכען מזל־טוב
י. קויפמאַן.

Mądrzy bramini, których słuchać nigdy nie zawadzi
Uczą, że wierzyć nigdy nie trzeba kobiecie,
Chyba, że świetne gilzy „Dla Znawców" doradzi
— Wierz jej wtedy — te gilzy są najlepsze w świecie

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי־ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט. ס'ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — בילינע פּרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאַפעלושען

Szczęśliwie gra się tylko w najstarszej kolekturze „WAJSELFISZ“ — Radom — Żeromskiego 29

דאנקזאגונג

דעם הערצליכען דאנק דריקען מיר אויס די ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק פאר די 150 דאלאר, וואס זיי האבען געשיקט לטובת דעם בית-יתומים און מושב-זקנים.

מיר בעטען זיי צו געדענקען אויך אויף להבא אין די צוויי דערמאנטע וויכטיגע אינסטיטוציעס פון זייער אלטער היים מעבר לים.

די פערוואלטונג
פון בית-יתומים און מושב-זקנים
אין ראדאם

דאנקזאגונג.

א הארציגען דאנק דריקען מיר אויס די ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק, וועלכע האבען געדענקט אין אונזער אינסטיטוציע, שיקענדיג פאר איהר 50 דאלאר, וואס איז א גרויסע שטיצע פאר אונזער סעטינקייט לטובת די אריסע יודישע קימפעטארענס.

די פערוואלטונג
פון קימפעטארען-פעראיין
אין ראדאם

דאנקזאגונג

אונזער בעסטען דאנק שיקען מיר איבער אויף דעם וועג צו אונזערע געעהרטע ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק פאר די 75 דאלאר וואס זיי האבען בעוויליגט צושיקען פאר דעם „לינת-הצדק“ אנ׳אינסטיטוציע, וואס ערטיילט מעדיצינישע הילף פאר ארימע יודישע קראנקע.

מיר דאנקען זיי פאר׳ן געדענקען אויך אין אונזער אינסטיטוציע.

די פערוואלטונג
פון „לינת-הצדק“
אין ראדאם.

אונזער פריינד ה׳
יעקב גורפינקעל
— צו זיין חתונה מיט פרל. —
אסתר גאלדבערג
אונזערע בעסטע ווינשען.
פייוועל און יצחק ראטענבערג
הירשעל ראזענשטיין

צו דער חאכצייט פון ה׳
יעקב גורפינקעל מיט פרל. אסתר גאלדבערג
ווינשען מיר זיי א גליקליכע צוקונפט
און די עלטערען פיעל נחת.
משה קליינמאן עם פרוי און קינדער חאפע 1

Z okazji zaślubin kolegi mego
Jakuba Gurfinkla
— z p. —
Esterą Goldberżanką
dużo szczęścia i pomyślności życzy
M. Goldberg.

לחברי יעקב גורפינקל לנשואיו
את בחירת לבו מרת אסתר גולדברג
אחולים לבביים
יהודא ליב פערל ורעיתו

בברכת מזל טוב הנני מברך את חברי
יעקב גורפינקעל לרגלי נשואיו עם בחירת לבו את העלמה אסתר גולדברג
יזכו לבנות את ביתם במדינה העברית
על שתי גדות הירדן
בברכת „תל-חי“,
שמעון גולדברג.

דער „תלמיד-חכם“ גלח טשעטשאק וועט האלטע צוויי דרשות איז ראדאם.

נעכטען האבען זיך בעוויזען אין שטאדט פלאקאטען וועגן צוויי פארטראגען פון גלח טשעטשאק אין ראדאם.

גלח טשעטשאק וועט ארויסטרעטען זונטאג אין דער קאנגרעס-האלע אויף דער ושצלאווע גאס און מאנטאג אין רער פוילישער האנדווערקער-רעסורסע אויף קילינסקעגא.

די טעמעס פון ביידע רעפעראטען הייסען: „די יודען-פראגע אין ליכט פון דער קריסטליכע עטיק“ און „קאמוניזם און זיינע ארגומענטען“.

וואס שייך דער יודען-פראגע וועט גלח טשעטשאק מכתמא ארויסווייזען זיין „קענטניס“ אין תלמוד און יודאאיזם.

ליטעראַרישער אווענט אין ראדאם.

היינט פרייטאג-צונאכטס 8 אווענט וועט אין לאקאל פון שניידער-צעך, וויטאלדא 10, פאריקומען א ליטעראַרישע אווענט מיט דער בעטייליגונג פון יונגען שרייבער בנימין עלים, וועלכער וועט פארלייענען זיינע נאך נישט פערעפענטליכטע שאפונגען.

הערץ גראסבארד צום צווייטען מאהל איז ראדאם.

דעם 11 לוטי וועט צום צווייטען מאהל אויפטרעטען אין ראדאם דער בערימטער קינסטלער-רעציטאטאר הערץ גראסבארד אין א נייעם רעפערטואר.

ר׳ ירחמיאל מיללער ז״ל.

איבערמארגען זונטאג ה׳ אדר פאלט אוים די ערשטע יאהר-צייט פון ר׳ ירחמיאל מילער ז״ל.

ר׳ ירחמיאל מילער איז געווען א שם-דבר. ער איז געווען דער עלטסטער יוד אין שטאדט און אין זיין צייט האט ער פארנומען אנ׳ארט צווישען די אנגעזעהענסטע און פארנעמסטע בעלי בתים. דער דאזיגער חשוב ער יוד האט זיך אויסגעצייכענט מיט זעלטענע מידות. וואס זעגען געווען צו בעוואונדערען. אין משך פון הכבר הונדערט יאהר האט ער זיך נישט גערעדט, נישט געביוזערט זיך און נישט קיינעם מבייש געווען. צו יעדען געווען פריינדליך און זיין האנד איז געווען אפען פאר אלע וואס זענען געקומען צו איהם. בעזונדערס האט איהם אבגעקאסט א היין רב חסידות און רבישע הויפען. ער איז געווען אין זיין צייט זעהר פאפולער און געשעצט פון אלע מענשען, יודען און קריסטען.

מיט זיין טויט איז אבגעשלאסען געווארען אנ׳אינטערעסאנטע תקופה פון פארצייטישען דור.

זונטאג צו דער ערשטער יאהר-צייט ווערט ארויסגעשטעלט די מצבה.

מיר וילן אנגאזשירען א טיכטיגן יונגען מאן
אלס אגענט
אויף ראדאם און אומגעגענד צום פערקויפען אונזערע אויסגעצייכענטע טיי
Z DZWONKIEM
Bell-Tea
אפערטען: „Jawa“ Fabryka
Cykorii i art. żywn.

Hanka Gutmanówna Synaj Markowicz
ZARĘCZENI
Radom, w Styczniu 1938

מיר גראטולירען הערצליך
אונזער ליבע טאכטער און שוועסטער חנה׳לע
צו איהר פערלאבונג מיט ה׳ סיני מארקאוויטש
מיר ווינשען זיי פיעל גליק
קדיש און ברײנדעל גוטמאן,
שוועסטער און ברידער.

בעקאנטמאכונג.

איך מאך בעקאנט די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם, אז איך האב אויסגעפיהרט דעם פסק דין
פון ראדאמער רב הרב קעסטענבערג שליט״א מיטן ועד הכשרות
און פון היינטיגען טאג אן האב איך אנגאזשירט אין מיין
ריטועלע יאטקע אויף טראוגוטא 62
א פעראנטווארטליכען נאמן
וועלכער וועט האבען א שטענדיגע השגחה און מיין יאטקע
איבער אלע ענינים הכשרות
און פון היינט אן איז ביי מיר צו באקומען גלאט כשר פלייש
על צד היותר טוב.
מיט אכטונג חיים זילבערבערג ראדאם טראוגוטא 62

די יודישע ווירקליכקייט

דעם. דר. עמיל זאמערשטיין האט ביים אנהויב פון זיינע אויספיהרונגען בעת דער דעבאטע איבער דעם בודזשעט פון פון אינערן · מיניסטעריום אין דער סיים קאמיסיע בעהויפטעט, אז צוליב דער קורצער צייט וואס שטעהט איהם צו פערפיגונג וועט איהם נישט מעגליך זיין צו שילדערן א גאנץ בילד פון דער יודישער ווירקליכקייט. עס שיינט אבער אז דאס איז געוועזן לגמרי איבריג, ווייל מחוץ פון די אויספיהרונגען פון יוד'שען דעפוטאט איז אין דער קאמיסיע אזויפיל גערעדט געווארען וועגען יודען, אז די קאמיסיע מיטגלידער האבען זיך געקאנט שאפען א בילד... וועגען דער יודישער ווירקליכקייט.

עס איז שוין בעקאנט דער יודישער עפענטליכקייט, אז הגם די ענדעקעס און איהרע אבצווייגונגען האבען באיקאטירט די איצטיגע געזעצגעבערישע קערפערשאפט, געפונען זיך דארט בענוג שונאי ישראל, וואס שטייגען איבער מיט זייערע יודענפרעססערישע ארויסטרעטונגען די אמאליגע ענדעקישע דעפוטאטען.

די ארויסטרעטונגען בעת דער דעבאטע איבער בודזשעט פון אינערן מיניסטעריום אונטערשיידען זיך אבער מיט א סך פון די אלע אנטי · יודישע ארויסטרעטונגען ביז איצט. דאסמאל האבען עס נישט געטוען די דעפוטאטען בודזינסקי, באקאן, רודזינסקי, פריסטאראוא. זיי זענען געווען פון די „זוכים שמלאכתם נעשית ע"י אחרים". דער רעפערענט פון בודזשעט, וואס רעפרעזענטירט דעם רוב פון דער קאמיסיע און אין א געוויסער הינזיכט אויף די רעגירונג. ער האט עס פארגעשטעלט א אפיציעל פראגראם פערפאסט לויט דעם נייעסטען מוסטער פון דער יודען · פיינדליכער רומענישע רעגירונג.

די קאמיסיע · מיטגלידער האבען אלזא געזעהן די טראגישסטע זייט פון דער יודישער ווירקליכקייט. מען שטרעבט צו ענדבירגערען א גרויסען טייל פון דער יודישער בעפעלקערונג. יודען זענען געווארען א עקספארט-ארטיקעל, וואס מען וויל ארויס'פטר'ען פאר דעם פרייז, וואס מען וועט לאזען איספארטירען קאלאניאל-סחורות. אויך דער פרעמיער האט דעם בילד דערגענצט מיט זיין פארציע מוסר פאר „די יודען וואס ווילען נישט קוקען דעם אמת אין די אויגען".

עס שיינט, אז אויב שילדערן די יודישע ווירקליכקייט דארף מען עס טהוען פאר די יודישע כלל-טהוער און פארטייפיהרער, וועלכע שטעלען זייערע איינגענע פארטיי · עגאיסטישע · אינטערעסען העכער ווי כלל אינטערעסען פון דער יודישער בעפעלקערונג און דעם אזוי שווערען מאמענט. עס שיינט, אז קיינער קאן נישט צווייפלען ווי וויכטיג נויטווענדיג עס איז אין איצטיגען מאמענט צו קאנצענטרירען אלע יודישע כוחות פאר דעם אבוועהר · קאמף" קעגען די אלע מפורסמע און פארמאסקירדע שונאי ישראל און פונדעסטוועגען געפונען זיך נאך היינט עסקנים, וואס שטעלען העכער פון אלעמען זייערע פארטיי און גרופען אמביציע און שטערען יעדער פריוו פון קאנסאלידאציע.

מיר זענען זיכער, אז דאס טוען די „פיהרער" קעגען דעם ווילען פון די „געפיהרטע" און עס וואלט געווען א יושר אז די ברייטע יודישע מאסען זאלען דעמאנסטרירען זייער ווילען און דעזאוואוירען די קליינליכע קלייזעל-פיהרער.

די בעסטע מעגליכקייט דערצו איז די איצט · געפיהרטע אקציע אין צוזאמענהאנג מיט דער בעוואָרשטעהענדען יודישען קאנגרעס אין פוילען.

אלע פוילישע יודען אהן אונטערשייד צו וועלכע פארטיי זיי זאלען נישט געהערען דארפען מאכען די גרעסטע אנשטרענגונגען, אז דער קאנגרעס זאל רעפרעזענטירען דעם רוב מנין און רוב בנין פון דער יודישער בעפעלקערונג אין פוילען כדי מיט געמיינזאמע כוחות צו ארגאניזירען די פערטיידיגונג פון די יודישע פאזיציעס אויף וועלכע מען ווארפט זיך פון אלע זייטען.

קיינמאל האט מען נישט געקאנט אזוי אנווענדען דעם אין אני לי מי לי ואם לא עכשיו אמתי, ווי היינט. דערפאר איז וויכטיגער פון דעם, אז אנדערע זאלען קאנען אונזער יודישע ווירקליכקייט— אז מיר אליין זאלען ריכטיג פערשטעהען אונזער ווירקליכקייט און ארויסציהען פון דעם די נעהעריגע מסקנות.

מ. ראבינאוויטש.

פון האנדווערקער = לעבען.

קאמוניקאט.

אויף דער לעצטער זיצונג פון דער אפטיילונג פונ'ם פעראייניגטען קאמיטעט פאר די ענינים פון יודישער מלאכה ביים יודישען האנדווערקער · פערבאנד רחיינסקא 1 איז בעהאנדעלט געווארען די פראגע וועגען דער ווייטערדיגער טעטיגקייט, פון דער אפטיילונג אין צוזאמענהאנג מיט'ן דערהאלטען דעם לעצטען 38\1.

אויף דער זיצונג האט ה' זילבערשטרום אפגעגעבען א בעריכט פון דער ביז איצטיגער טעטיגקייט און באזונדערס וועגען די לעצטע אקציעס, וואס זענען אדורכגעפירט געווארען אין יאהר 1937. אין ערשטען האלבען יאהר איז געפיהרט געווארען א ברייטע אויפקלערונגס-ארבייט צווישען אלע האנדווערקער און נישט דיפלאמירטע געזעלען, אז זיי זאלען אויסנוצען די הנחה-עקזאמענס. צו דעם צוועק איז ספעציעל דעלעגירט געווארען פון דער ווארשעווער צענטראלער פארוו. דער דירעקטאר חנן וואסמאן, וועלכער איז ארויסגעטרעטען מיט אנ'עפענטליכען רעפעראט וועגען דעם ענין.

אין די חדשים אויגוסט — סעפטעמבער איז געפירט געווארען די אקציע איינצושרייבען אלע לערן-יונגלעך און די עגזיסטירענדע פאך-דערגענצונג'ס-שולען. אין דעצעמבער פ. י. און געפירט געווארען דער אבשלוס פון דער אקציע וועגען פארלייכטערען געזעלען-עקזאמען. עס איז צו דעם צוועק גערופען געווארען עטליכע קאנפערענצען מיט די פארשטעהער פון די פראפעסיאנעלע פאראיינען, צעכען און פאך האנדווערקער-טוער. אלע האבען אפגעשאצט די ערנסטקייט פון דער זאך און זיך באצויגען צו דער אקציע פאזיטיוו. און מיט צופרידענהייט קענען מיר פעסטשטעלען, אז די רעזולטאטען זענען באפרידיגענדע.

לאמיר האפען פארענדיגט ב. זילבערשטרום דעם באריכט, אז די ברייטע קרייזען האנדווערקער און האנדווערקער-יוגענד וועלען שטיין אויף דער וואך פאר'ן דערהאלטונג די איינציגע יודישע פראדוקטיווע פאזיציע — די מלאכה.

נאכ'ן בעריכט ענטוויקעלט זיך א זייער לעבהאפטע און זאכליכע דיסקוסיע, אין וועלכע עס נעמען אנטייל: גיטעל, פעלדמאן, גאלדבערג איגנאץ און ש. איידעלבוים. דער לעצטער שטעלט זיך אפ אויף דער וויכטיגקייט צו ארגאניזירען די יונגערע האנדווערקער, וועלכע זאלען זיך קענען ענטגעגענשטעלען דעם גאנצען עלימינירונג'ס · פראצעס, וואס ווערט לעצטנס אפטער אנגעווענדעט לגבי די נייע האנדווערקער.

אויף דער זעלבער זיצונג זענען אלע רעדנער ארויסגעטרעטען קעגען א טענדענציעזען בעריכט, וואס איז געווען פערעפענטליכט אין „מאמענט" פון $14/_1$ אין וועלכען עס ווערט דארט איבערגעגעבען, אז ראדאם באזיצט נישט קיין שום יודישע האנדווערקער-שול, אין דער צייט ווען ביי אונז אין שטאט עגזיסטירט שוין פון יאהר 1925 א פאך-דערגענצונג'ס-שול מיט אינז. אייזענבערג אלס לייטער אין וועלכע עס לערנען זיך איבער 200 שילער פון פארשידענע פאכען און די זעלבע שילער קומען זיך צוזאמען יעדע שבת אווענט אין לאקאל פון האנדווערקער · פארבאנד רחיינסקא 1. וואו עס ווערען געפיהרט געשפרעכען דורך די ערציהער פון דער שולע.

נישט קיין קלענערע פערוואונדערונג האט ארויסגערופען דער בעריכט פון „מאמענט" וואו עס ווערט איבערגעגעבען וועגען ה' רובינשטיין אלס דער פרעזעס פון האנדווערקער-פערבאנד. אין דער צייט ווען דער ה' רובינשטיין איז היינט צו טאג נישט קיין פרעזעס פון האנדווערקער-פערבאנד אויף רחיינסקא 1

א. ד. זרמי

וואַרשא ברענט!

עס פלאקערען די רעדאקציעס פון יודישע צייטונגען

ווארשא ברענט! ווארשא שטעהט אין פלאמען פון זינד. די שרפה איז אויסגעבראכען אין רעדאקציעס פון יודישע צייטונגען. אנ'אונטערצינדונג! די אונטערצינדער זענען יודישע שרייבער און יודישע ארויסגעבער.

און! אז מען האט די פערברעכער ענטדעקט, האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס זענען גרויסע פחדנים. קיינער פון זיי האט זיך נישט מודה געווען און ווען זיי זענען געווארען צוגעדריקט שטארקער צו דער וואנד, זענען זיי שוין געווארען אביסעל ווייכער און גענומען „שיטען"— איינער שיט אויפ'ן אנדערען.

דער ערשטער, וואס איז ארויס מיט א גוואלד וועגען דער שרפה איז געווען דער אגודה'שער „יודישער טאגבלאט".

— יודען, עס ברענט! דאס גאנצע יודישע ווארשא איז אין געפאהר! אנ'עפידעמיע! קליינע קינדער געהען פון דער וועלט. עס שיטען זיך אויף יודען צרות ואך צרות און אלץ דערפאר, ווייל אין שטאדט האבען זיך אריינגעכאפט זינד!

האבען גוטע, פרומע יודען, ווי אין זינגערס „יאשע קאלב", זיך ארויסגעלאזט זוכען די חטאים און מען האט זיי געכאפט אויף נאלעווקי 38, „נאווי גלאס" הייסט ער. דער פארשוין. ער איז עס מחלל שבת און דורך איהם ליידט די גאנצע עדה יודען.

און, אז מען האט שוין געכאפט דעם זינדיגען האט מען איהם געשלעפט צום בית-דין צדק, מיט'ן רשות פון ר' איטשע מאיר לעווין האבען ראגאוואי און עקערמאן גענומען דעם ווארשאווער „יאשע קאלב" אונטער ערעם און איהם געטאשעט צו אנ'עפענטליכען משפט.

און אט דא ערשט הויבט זיך אן די ערשטע טראגעדיע.

דאס וואס דער „נאווי-גלאס", א יודישע צייטונג פאר יודישע לעזער, דריקט זיך אין דער נישט-יודישער שפראך — איז פאר'ן בית דין נישט קיין חטא. ראשית איז דער פוילישער „נאווי גלאס" א סאטיספאקציע פארן אונטערגעגאנגענעם העברעאישען „בדרך". אזוי געהט עס שוין אין סדר-העולם: איין נשמה געהט אונטער און א צווייטע נשמה געהט אויף. והשנית קען מען דעם „נאווי גלאס" פאר זיין שפראכליכע זינד נישט בעשטראפען, ווייל דאן וואלט מען געמוזט מיטשלעפען דעם „נאש פשעגלאנד". דעם „נאווי דזשענניק" און די „כווילא". נישטא אזוי פיהל יודישע תפיסות, מוז מען די שולדיגע אמנעסטירען. פערפאלען זאלן יודען אזוי לאנג ארויסגעבען, קויפען און לייענען נישט-יודישע צייטונגען ביז „סמיך" וועט זיי דערלאנגען איבערן קאפ און זיי דערמאנען, אז א יוד דארף זיין א יוד. פוצט ער זיך אבער אין פרעמדע פעדערען, מוז מען איהם אמאל לאזען שטעהען נאקעט, כדי ער זאל דערזעהן זיין אמת געשטאלט.

די זינד פון „נאווי גלאס" איז א גאר אנדערע. ער דריקט זיך אום שבת, ס'טייטש, זיינע אנדערע קאלעגען און קאלעגינקעס אין ווארשא, קראקוי, לעמבערג טהוען דאך אויך דאס זעלבע און דריקען זיך גראד דאן ווען יודען זינגען דעם „כל מקדש" און „ברוך ד' יום יום" — איז דער תירוץ, אז דאס מיינט מען נישט דעם „נאווי גלאס", נאר דעם „מאמענט". וועלכער איז א שותף צו איהם און ער דריקט זיך אין זיין דרוקעריי. טא וואו איז ה' הלל צייטלין און ווי איז הרב יצחק ניסענבוים?

און ווען מען האט אויף דעם „מאמענט" גענומען פיהרען צום בית-דין האט דער לעצטער זיך צעבונטעוועט קעגען זיינע אונטערפיהרער און ארויס מיט אזא לשון:

— איהר שלעפט מיך לדין! און אליין פאניע דראגאוי, וואס טהוט איהר מיט'ן קאפעלע, מיט'ן היטעל און מיט דער גארטעל. ווייסט איהר, אז אייער אגודה'שען „טאגבלאט" זעצט מען אום שבת און „אונטערן שטריך" פון אייער צייטונג, דארט אין דער סוטערינע, דרעהט זיך ארום א יפי-פיה, ליזא יבת שמה, א לילית אזעלכע און קיצעלט אייך אונטערן בערדעל. אייער „טאגבלאט" רעקלאמירט זי, אז זי איז א צופלאמטע, אז זי קען עפעס אומארמען.

דערהערט אזעלכע ווערטער איז ראגאווי געווארען מלא כעס:

— דו, שייגעץ איינער! דרך-ארץ פאר

צוויי כוליגאנעס פער׳משפט געווארן פאר בעפאלען א יודישע פאמיליע.

מאנטאג זענען געשטאנען פארן שטאדט-שען געריכט די צוויי כוליגאנעס וועלכע זענען בעפאלען דער פאמיליע הייסבארד.

אלס עדות זענען ארויסגעטרעטען די בעליסענע גופא: משה הייסבארד, זיין פרוי און זוהן. ווי זיי האבען דערצעהלט איז עס פארגעקומען אזוי:

דעם 6 ליסטאפאט 9 אווענד זענען זיי אהיים געגאנגען פון קינא „אדריא״. זיי זענען געגאנגען דורך די גאסען מאגושקי, מאריאצקא, און פילסודסקא ווייל זיי האבען איז יענעם ראיאן געהאט עפעס צו ערלעדיגען. קומענדיג אויף ראג מאריאצקא און פילסודסקי, זענען אנטקעגענגעקומען צוויי פארשוין אין גענומען זיי פערשטעלען. צו-ערשט האבען זיי דעם זוהן זייערען א שליערער געטוהן צו דער וואנד און ווען דער פאטער האט געוואלט זיין קינד בעשיצען, האט איינער פון די כולוגאנעס געווארפען אויף איהם. די פרוי ווייסבארד האט דעם קלאפער געוואלט אוועקרייסען, אבער דא האט דער צווייטער כוליגאן איהר א קאפ געטוען אין בויך. די בעפאלענע האבען אויפגעהויבען א געוואלד פארוואס די כוליגאנעס האבען זיך דערשראקען און אנטלאפען. די בעפאלענע האבען זיי נאכגעיאגט און ביים ראג מאגיושקי, איז געלונגען צו כאפען איינעם פון זיי, א געוויסען לוקאווסקי, וועמען ס׳האט פערצוימט דעם וועג א געהיים - אגענט. וועלכער איז גראד פערבייגעגאנגען און געהערט דאס געוואלט פון די נאכ-אגענדע. דער געהיים אגענט האט דעם כוליגאן ארעסטירט און אפגעפיהרט אין קאמיסאריאט. ביים אויספרעגען דארט וואס איז געשעהן און ווער ער איז, האט ער אויפגעהויבען די האנד און אויסגעריסען, אז ער איז א „נאראדאוויעץ״.

מ׳האט צוגויפגעשטעלט א פראטאקאל און ס׳האט זיך ארויסגעשטעלט, אז ער איז פון ווארשע און פון בערוף איז ער א מאלאוש. א ביסעל שפעטער איז אונטערגעקומען דער צווייטער כוליגאן, וועלכער איז געקומען פרעגן, צו עס געפינט זיך נישט דארט זיין קאלעגע. די פאמיליע ווייסבארד האט איהם גלייך דערקענט און ער איז תיכף פערהאלטען געווארען. ביים אויסלעגיטימירען האט זיך ארויסגעוויזען, אז ער הייסט אורבאנסקי, וועלכער וואהנט אין ראדאם.

ה׳ הייסבארד האט ערקלערט, אז ער האט בעקומען מיט א טעמפע זאך מיט וואס מ׳האט איהם צופלוטיגט דעם קאפ. ער האט פארגעשטעלט א צייגניש פון ד״ר קליינבערגער.

דאס געריכט האט פערורטיילט לוקאווסקי אויף דריי חדשים איינגעזעסענע תפיסה און ארבאנסקי אויף צוויי מיט מיט אבלגנען אויף 4 יאהר, נעמענדיג אין אכט דעם מילדערען אומשטאנד, וואס איז ער איז מינדעריעריג.

ענדעקישע ראטמענער

רעזיגנירען פון זייערע מאנדאטען

אין דער גרטיגער פוילישער פרעסע האט זיך די וואך בעוויזען א ידיעה, אז די ענדעקישע ראטמענער פון שטאט-ראט ה.ה. גאיעווישט און אינזש. קושעטשקאווסקי מיט זייערע פערטרעטער ה.ה. זדשיטאחיעצקי און קושאנזעק האבען צוגעשיקט דעם שטאדט-פרעזידענט ה.ה. שטשאחינסקי א רעזיגנאציע בריעף, אין וועלכען זיי לעגען די מאנדאטען.

די רעזיגנאציע - מאטיווירען זיי מיט דער אונמעגליכקייט מיטצוארבייטען מיט דער היינטיגער מעהרהייט פון ראדאמער מאגיסטראט.

דער פרעזידענט האט גערופען א זיצונג פון דער שטאדט - פערוואלטונג וועלכע וועט בעהאנדלען די צוגעשיקטע רעזיגנאציע.

אין איינקלאנג מיט די פערפליכטענדע פארשריפטען, האט די שטאט-פערוואלטונג דאס רעכט אבצושלאגען א רעזיגנאציע, וועלכע שטיצט זיך אויף נישט קיין גענוגענד-איבערצייגענדע ארגומענטען. שוין בלויז דער פאקט, וואס די רעזיגנאציע - קאנדידאטען האבען זיך לאיאל בעטייליגט אין דער ארבייט פון שטאדט-ראט זינט דעם ערשטען טאג פון זיין ענטשטעהונג און אפילו געשטימט פאר די פארשלאגען פון דער היינטיגער מעהרהייט, ווארפט א שאטען אויף זייערע געבראכטע רעזיגנאציע-מאטיוען און גיבט א גרונד צוגלויבען, אז א דעציזיע וועגען יא, ווער נישט אננעמען די רעזיגנאציע וועט ארויסרופען א פערשטענדליכע קאנסטערנאציע אין היגען פאליטישען וועלט.

פון דער סדרה — תרומה.

פון פ. בושאצקי.

ויקחו לי תרומה.

דער מדרש זאגט: למה נתנה פרשת תרומה אחר פרשת משפטים? הדה״ד: „עשיתי משפט וצדק״. ד״ה: אז דאס, וואס פרשת תרומה געהט באלד נאך דער משפטים סדרה, דאס האט צו בעדייטען, אז „משפט״ און „צדקה״ זאלען געהן געפארט. נישט ווי מאנכע מיינען, אז מען קען דעם איבערשטען משחד זיין, אונטערקויפען מיט געלד, מיט די גראשענדיגע צדקה, וואס מען ווארפט צו דעם ארימאן. אזוי מיינענדיג שהוען זיי וואס עס ווילט זיך זיי: מיט איין האנד גזל׳ט מען, און מיט דער צווייטער האנד טיילט מען צדקה און פיהלען דערביי זיך בעקוועם און צופרידען. ווייל די גאנצע צדקה, משפייענס געזאגט, וואס זיי גיבען, בעטרעפט בסך-הכל נאר א נישטיגען פראצענט פונ׳ם אנגעגזל׳טען; און בעקוועם — ווייל דערמיט ארבייט ער זיך אויס א נאמען און א מארקע אלס א בעל-צדקה, וואס אלע שבת מאכט מען איהם דערפאר א מי-שברך עפענטליך: וכל מי שנותנים פת לאורחים וצדקה לעניים (פאר די, וואס האנדלען עהרליך, איז נישטא קיין מי שברך...) דעריבער האט די תורה כפעציעל געשטעלט פריהער די פרשה משפטים און ערשט דערנאך — תרומה. דאס בעווייזט, אז צו ערשט מוז א יוד זיך היטען צו האנדלען לויט די געזעצען, לויט די משפטים פון דער תורה, און ערשט דערנאך אז ער גיט פון זיין עהרליך געלד צדקה — דאס איז ביי גאט אנגענומען, ווי דער פסוק אין תהלים זאגט: „אשרי שומרי משפט — עושה צדקה בכל עת״ — טהוענדיג צדקה דארף זיין לויט משפט, לויט די יושר׳דיגע געזעצען פון דער תורה.

מאת כל איש אשר ידבנו לבו...

דער מדרש זאגט, דאס ווען גאט האט געזאגט צו משה: „ועשו לי מקדש״ האט זיך משה פערוואונדערט. ווי קען מען עס מאכען פאר גאט, וואס „מלוא כל הארץ כבודו״ — א וואהנונג? אויף וואס גאט האט איהם געזאלט ענטפערען: „ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו״... דער געדאנק פון דעם דאזיגען מדרש איז ווי פאלגענד: משה הערענדיג פון גאט די ווערטער: „ועשו לי מקדש״ — האט עס אנגענומען גאר איינפאך — יודען זאלען מאכען פאר גאט וועגען א הייליגען וואהנונג. דעריבער האט זיך משה געוואונדערט: איז דען מעגליך מענשען זאלען קאנען אויפשטעלען א וואהנונג פאר גאט? דאן האט איהם גאט געזאגט: משה! דו ביזט זיך טועה, איך דארף נישט, איך נויטיג מיך נישט אין קיין הויז, איך דארף נישט דאס געלד און זילבער יודען זאלען מיר געבען אויף א משכן, איך דארף נאר דאס נדבת-הלב, דאס רייזע פריינדליכע הארץ פון א יודען, וואס וועט זיך ארויסווייזען פון זייערע נדבות, וואס זיי וועלען טראגען אויף דעם בנין המשכן. „רחמנא לבא בעי״ — גאט וויל נאר דאס ריינע גוטע הארץ פונ׳ם מענשען, וואס דריקט זיך אויס אין זיינע אפפרייוויליגע קרבנות און נדבות. אין ילקוט איז דא א משל וועגען נדבת הלב, וואס לויטעט ווי פאלגענד:

די חיות פון וואלד האבען בעשלאסען, דאס יעדער, וואס וועט אריבער געהן איבער׳ן בריק, וואס געפינט זיך אויפ׳ן טייך, וואס געהט פערביי דעם וואלד, זאל צאהלען „מאסטאחע״ אין דער וואלד-מלוכה. דער חמור איז געווארען אנגעשטעלט אלס אויפמאנער דעם דאזיגען בריק-אבצאהל. מאכט זיך אמאהל, דאס דער לייב, דער וואלד-קעניג אליין האט מיט זיין סוויטע געדארפט אריבערגעהן איבער דעם דאזיגען בריק. איז דער חמור צוגעגאנגען צום פוקס, וועלכער האט בעגלייט דעם לייב, און געמאנט פון איהם „מאסטאיוע״. זאגט צו איהם דער פוקס, איך בעגלייט דא יעצט דעם וואלד-קעניג אונזערען, בין איך נישט מחויב צו צאהלען מאסטאיוע.

— איך וויל נישט וויסען פון דעם — האט זיך דער חמור צעבונטעוועט — איך בין אנגעשטעלט צו נעמען מאסטאווע, דער קעניג אליין דארף אויך צאהלען דעם דאזיגען אבצאהל.

— אויב אזוי — זאגט צו איהם דער פוקס — געה רעד דעם קעניג ער זאל דיר געבען „מאסטאחע״ און אויב ער וועט דיר געבען, דאן וועל איך דיר אויך מוזען געבען.

ווען דער חמור איז צוגעטרעטען מאנען פונ׳ם וואלד-קעניג מאסטאחע איז דער מלך געווארען זעהר אויפגערעגט פאר אזא חוצפה, און האט בעפוילען טויטען דעם חמור. דעם קעניג׳ס בעפעהל איז אויף דער שנעל אויסגעפירט געווארען. דאן האט דער לייב איבערגעגעבען דעם פוקס צו צושניידען דעם טויטען חמור אויף שטיקער, וועלכע ער וועט עס איינטיילען צווישען זיינע בעגלייטער. דער כיטרער פוקס האט פריהער איידער ער האט געבראכט דעם צושניטענעם חמור פארן מלך — אליין געכאפט און אויפגעגעסט דעם חמור׳ס הארץ. ווען דער לייב האט נישט געפונענדיג דאס הארץ, איבערגעפרעגט דעם פוקס:

— וואו איז אהינגעקומען דאס הארץ פונם חמור? האט דער פוקס געענטפערט:

— אדוני קעניג, ווען דער חמור וואלט געהאט א הארץ, דאן וואלט דאס הארץ איהם נישט דערלאזט צו געהן רעדן דעם קעניג, ער זאל צאלן אים מאסטאווע!..

א נערער חסיד! אויף דיין הכשרה עסען יונגען און מיידען פון איין טעלער.

דאס פייער ברענט! אין די שכנות׳דיגע הייזער פון „ראדיא״ און „נייעס״ האבען די „מיידלעך״ זיך צוגעכאפט צו די פענסטער שעפען נחת פון די סצענעס וואס שפילען זיך אב ביי דעם אלטווארג און גלייכצייטיג בעהערשט זיי א ציטער. ווער ווייסט, צי מען וועט זיך אמאל נישט דערשלאגען אויך צו זיי און ביי די האהר שלעפען זיי לדין.

וואַרשא ברענט, אבער זייט רוהיג — דאס זענען שטרוי-פלאמען, וועלכע וועלען זיך שנעל אויסלעשען און בלייבען וועט הינכסטענס א שטיקעל טשאר.

איך בין אמאל שבת בייטאג אריינגעקומען אין רעדאקציע פון „ראדאמער קעלצער לעבען״ געעפענט דאס פענסטער, פעררוקט דאס פארהענגעל און זיך אוועקגעזעצט דורכלייענען עטליכע צייטונגען. אין פערביינגעגאנגען א קלוגער יוד, א למדן, גיכאפט א קוק דורכן פענסטער און צו מיר געזאגט אזוי:

— הערט, יונגערמאן, אויב איהר וועט שבת אראבלאזען די פארהאנג, כדי יודען זאלען נישט זעהן, אז איהר זיצט אין רעדאקציע — זענט איהר אומגליקליך. אייער פרעסטיזש איז פערלוירען. פאר אזא בטלן וועלען יודען קיין דרך ארץ נישט האבען. א יוד מון וויסען, אז א רעדאקטאר איז עפעס אנדערש. ער מעג, ער מוז, ער דארף געבען א שטאך אפילו אום שבת און דוקא אום שבת. ערשט דאמאלס האלט מען פון אים.

מען דערצעהלט, אז עס איז אמאל געוועזען א יודישער דאקטאר, א גוטער טאכטער א מענש מיט א ריין געוויסן. אום שבת איז ער אבער נישט געפאהרען, נאר געגאנגען צופוס צו א חולה, האט ער א לעבען אבגעלעגט און דלות. יודען האבען טון איהם נישט געהאלטען. וואס איז דאס פארא דאקטאר, אז ער פאהרט נישט אום שבת!... א היינטיגער יורישער דאקטאר האט שוין שכל און ווי נאר ער עפענט א קאבינעט און הויבט אן פראקטיצירען, צולאזט ער זיך מיט דראשקעס איבער דער שטאדט, דוקא אום שבת, גאדנישט צו קיין חולה, נאר סתם אזוי. זאלען יודען זעהן אין וויסען. דאס איז רעקלאמע.

און ווען א יודישער פריזירער אין ראדאם האט מודיע געווען, אז ער וועט זיין אנשטאלט האלטען געשלאסען אום שבת און ער בעט, אז ארטאדאקסישע יודען זאלען זיך דערפאר ביי איהם שערען א גאנצע וואך — האט קיינער צו איהם א פיס נישט אריינגעשטעקט. וואס איז דאס פארא פריזירער, אז שבת איז ביי איהם דער אנשטאלט געשלאסען.

דערפאר האבען יודישע דאקטוירים און יודישע אדוואקאטען א טבע צו עפענען א פאר אויגען פון פערוואונדערונג, אויב מען רעדט צו זיי יודיש, און אז איר עקשנט אייך איין — פערשטעהן זיין שוין יא נאר גיבען אייך דערביי צו פיהלען, אז זייער דעמאקראטישקייט ברענגט זיי צו אזא סעלפערגנך. אין אמתען אבער זאלט איהר חלילה נישט חושד זיין, אז ווי אדער זייער טאטע רעדט חלילה א יודיש וואַרט...

יודען האלטען נישט פון קיין יודען און פון קיין יודישקייט

דערפאר ברענט וואַרשא.

א שווארצער.

דער רב און זיינע צוויי טעכטער

4

עס איז אבער געווען א שלעכטע פיר. וואס האט געפיהרט צו א זייטיגען ווינקעל פון הויף. דער שטורם-טרופער איז איהר נאכגעלאפען און זי פארכאפט אין א פינסטערען ארט און ערשט זיך געווארפען אויף איהר מיט א שיכורער, מאנסטערדיגער און רציחה׳דיגער ליי־דענשאפט.

עלע האט זיך שוין געראנגעלט מיט אלע איהרע פיזישע כוחות און געשריגען נאך הילף. עס איז געווען איהר מזל, וואס עס איז אנגעקומען א העכערער בעאמטער פון דער געהיים-פאליציי, פאר וועמען דער שכורם-טרופער האט זיך דערשראקען. זי האט זאגען, אז זי איז א יודישע, וואס עס איהם נישט זיין קיין כבוד, און טאקע א פארברעכען וואס עס זיין וואס ער דערנידרינט זיך אין דעם גאנצען דריטען ״רייך״, וועלענדיג ״ליבע״ פון א יודיש מיידעל. א מזל פאר איהר, אבער פון אומגליק נישט ארויס. דער שטורעם-טרופער האט איהר מיט א בעסטיאלישער גבורה מערדערליך א שלאג געבען מיט זיין פויסט איבער איהר גאנצען פנים און זי א וואָרף געטון צום הויף ארויסלויפענדיג צום אנגעקומענעם בעאמטען.

— זי איז א יודישע פראסטיטוטקע...

עלא איז געפאלען, געבליבען ליגען אויף דער ערד א צובלוטיגטע. א שטרום בלוט האט זיך געגאסען פון איהר מויל און פון איהר גאנצען פנים. און עס איז געווען פינסטער. עס איז שוין געווען שפעט אין אווענד נאכט.

דער באאמטער האט זיך אפילו נישט אפגעשטעלט נישט א קוק געטון. ער איז פערשוואונדען ערגיץ אין די געביידעס, און מיט איס איז אויך פערשוואונדען דער צוריצטער פארשיכורטער שטורם-טרופער.

צובלוטיגט מיט איהר צושלאגענעם גוף אויף דער ערד, האט אין עלאס אויערן געקלונגען מיט נאך מעהר חיות דאס שאנד-ווארט, וואס איר פייניגער האט ארויסגעווארפען:

— זי איז א יודישע פראסטיטוטקע...

אן עלטינקע פרוי האט דעמאלט געבלאנדושעט איבערן הויף פון דער געהיים-פאליציי. נישט קיין יודישע פרוי. איהרער א זוהן איז א צייט פריהער פארנומען געווארען אין דער געהיים פאליציי איז זי געגאנגען וואס פון פאר איהם. זי האט געהערט קרעכצען פון א מענשען אין דער פינסטערניש פון הויף, איז זי צוגעגאנגען. זי האט דערזעהן א פארבלוטיגטען מיידעלשען פנים.

— וואס איז דיר, קינדו... — וואס די עלטינקע געפרעגט מיט סימפאטיע, און פרובירט אויפהויבען עלאס צובלוטיגטען קאפ.

עלא האט קוים געקענט רעדען.

— איך בין א יודישע... — האט זי געמורמעלט.

— דאס מאכט דאך נישט... — האט די עלטינקע אפגעענטפערט — איך וועל דיר העלפען... האט זי געחישט דאס בלוט פון עלאס פנים — איך וועל דיך נעמען אהיים, אויב דו קענסט מיר אנ־חייזען... — האט די עלטינקע אויך געזעדס.

עלא האט נישט געהאט קיין כחות צו רעדען, האט אויך נישט געקענט גיין מיט איהר צושלאגענעם גוף. האט די עלטינקע אזוי ווי זי געטראגען, און זי גענומען צו זיך אין דער היים, הייל זי האט געוואוינט נישט ווייט פון דער געהיים פאליציי.

דעם רב׳ס פרוי האט זי שוין איהר טאכטער עלאן נישט אנגעטראפען בעת זי איז געקומען צום זעלבען הויף מיט די זעלבע געביידעס פון דער געהיים-פאליציי. זי האט נישט געוואוסט וואס איז פארגעקומען, און אויך נישט געקענט דערגיין וואס עס טוט זיך מיט׳ן רב. נישט געפונענדיג עלאן, איז די מוטער אוועק אהיים. זי האט געמיינט, אז עלא איז שוין אהיימגעגאנגען. אבער עלא איז אינדערהיים נישט געווען.

די אהיים שעהן זענען געגאנגען, און אויך די נאכט-שעה׳ן. די מוטער האט זיך געשטיקט מיט איהר עלענד און געוויארט. אויף וועמען האט זי איצט געוויארט? אויפן מאן? אויף עלאן? די נאכט איז געשטאנען ווי א בייזער און חושך חלום. איין קינד איז אוועק ווי א פויגעל אוועק; פרידא טראגט זיך ערגיץ אין דער וועלט. א צווייט קינד־ וואו איז דאס צווייטע קינדו וואו איז עלאו און דער פאטער. דער רב איז ארעסטירט? פייניגט מען איהם? דארף זי שרייען, לויפען וואו, זי די מוטער, זי די רב׳ס פרוי? די נאכט האט זיך נישט גערירט פון ארט — א נאכט א בייזער, ווייסער חלום.

דריטער קאפיטעל

צוויי מוטערס

אויפ׳ן הויף פון דער געהיים פאליציי זענען געשטאנען צוויי פארעלטערטע פרויען. מ׳איז געווען פריהמאָרגען. די טירען פון דער קיים געביידעס, וואו עס איז אמאל געווען א שפיטאל, און איצט איז רארטען די קזארטיר פון דער געהיים פאליציי. זענען נאך נישט געעפענט עטליכע וועכטער פון דער געהיים פאליציי, נאצישע שטורעם - טרופערס אין זייערע ברוינע העמדער מיט סוואסטיקעס און מיט לעדערנע פאסען און רעוואלווערען אויף די היפטען. זענען געזעסען אויף א וואגען אויפן זעלבען הויף, און האבען געגעסען פריהשטיק, דערביי געטרונקען ביר. איינע פון די עלטערע פרויען האט א זאג-געטון מיט פארראכטונג:

— אזוי פריה, און מען זויפט שוין ביר...

איינער פון די שטורם - טרופערישע וועכטער האט עס געהערט און אנגעענטפערט מיט א גראבע געלעכטער:

— עי דו אלטע, רעד אביסעל מעהר און דו וועסט שוין זויפען סם...

דאס איז געווען דיזעלבע אלטינקע דייטשע פרוי, וועלכע האט דורך דער נאכט, וואס איז ערשט געווען אפגעלאפען געזוכט אויפן זעלבען הויף עלא׳ן דעם רב׳ס צושלאגענער טאכטער.

א יוד. טראגעדיע פון נאצי-דייטשלאנד

פון ה. לאנג

די פרוי לעבען איהר איז געזעסען עלא׳ס מוטער, דעם רב׳ס פרוי.

ביידע פארעלטערטע, פיל עלטער אין זייער אויסזעהן, ווי לויט זייערע יאהרען. די אלטינקע דייטשע פרוי האט שוין געהאט אויף זיך א צאהל יאהרען, וואס האבען געקענט ווייזען עלטקייט. אבער אין איר עלטקייט האבען מיילגעגומען נאר א סך צרות, וואס האבען זיך צילענט אין איהר לעבען. דעם רב׳ס פרוי איז געווען פיל יונגער אין יאהרען. אבער זי איז פארעלטערט געוואָרען, גראָה געוואָרען, דורך דער שרעקליכער נאכט, וואס האט זיך אָפ־ערשט אריבערגעטראָגען איבער איהר.

א נאכט פון קלעמעניש אין איהר הארצען, פון א שארפען הונגער, וואס איז געבליבען אויף איהר נשמה דורך דעם אבשייד מיט איהר יונגער טאכטער פרידא. און א נאכט פון ווארטען מיט פייניגע אנשטרענגונג, צי איהר מאן, דער רב, וועט אהיימקומען פון דער געהיים פאליציי, און א נאכט פון גרויל נישט וויסענדיג וואו איהר צווייטע טאכטער, עלא, איז אהיינגעקומען.

וואס עס האט זיך פערלאפען מיט עלאן, האט זי זיך דערוואוסט פארטאג, די אלטינקע דייטשע פרוי איז צו איהר געקומען עס אנזאגען.

און עס איז איהר שוין געווען צו דערצעהלען פון נאך א געשיכטע מיט עלא׳ן, א חוץ וואס זי איז רציחה׳דיג צעשלאגען געווארען.

עלא איז שוין געווען ארעסטירט. פארנומען פון דער זעלבער געהיים פאליציי.

בעת די אלטינקע האט אין דער פינסטערניש פון איזענס אויפגעהויבען עלאן פון דער ערד א צובלוטיגטע און אהן כוחות צו געהן און אהן כוח׳ת צו רעדען, און בעת זי, די אלטינקע, האט גענומען עלאן צו זיך אין הויז צו העלפען איהר, צו היילען איהרע וואונדען, אפצווואשען דאס בלוט פון איהר צושלאגענעם פנים, זענען זיי נאכגעפאלגט געווארען פון שפיאנישע אויגען.

שפיאנען זענען נאכגעגאנגען די אלטינקע דייטשע פרוי אלעמאל זינט דער היטלער חשד איז ארויף אויפ׳ן לאנד. די אלטינקע איז געווען די מוטער פון א פאמיליע פון סאציאל דעמאקראטען.

די היים איהרע איז געווען גוט בעקאנט אין שטאדט. אין די צייטען פון פרייהייט זענען צו איהר אין דער היים געקומען וויכטיגע פאליטישע מענשען, אויך מענשען פון געווערקשאפטען, פון פעראיינען, אלע פון זיי סאציאל - דעמאקראטען, פריהער חברים פון איהר מאן און נאכדעם פון איהרע זיהן.

דער מאן איהרער איז דער׳הרג׳עט געווארען אין דעם בירגער-קריג וואס איז אנגעגאנגען אין דייטשלאנד ביים סוף פון דער וועלט-מלחמה, גלייך נאך דעם קייזערס אפדאנקונג, ער איז געשטאנען אויף דער זייט פון דער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי איהר מאן; עס איז געקומען צו א צוזאמענשטויס אויף די גאסען מיט אן אויפגערייצטער מאסע, אנגעפיהרט פון קעסטרעמע, דעמאגאגישע און צוטומעלטע גרופעס; אימיצער האט געווארפען דינאמיט, וואס האט אויסגעריסען דאט ארט, וואו איהר מאן איז געשטאנען און איז באלד אומגעקומען.

צוויי זיהן זייערע זענען דעמאלט געווען אין דער ארמעע זיי האבען זיך בעטייליגט אין דער וועלט-מלחמה. ווען זיי זענען אהיים געקומען, האבען זיי געפונען דעם פאטער טויט, און האבען פארטגעזעצט דעם פאטער׳ס פעטיגקייט, געדינט דעם זעלבען אידעאל, אז דאס לעבען אין דייטשלאנד זאל זיין אונטער א פרייער רעפובליק.

ס׳האט זיך ביי זיי געהאדעוועט א דריטער זוהן, און אויך ער איז געגאנגען אויפ׳ן זעלבען וועג.

מיט׳ן אנקומען פון היטלער - אומגליק זענען אויף איר היים אנגעפאלן איין אומגליק נאכ׳ן צווייטען. דער עלטסטער זוהן איז באלד ארעסטירט געווארען, און שוין עטליכע יאהר, אז ער געפינט זיך אין א קאנצענטראציע-לאגער, דער יונגסטער זוהן האט זיך פער׳חבר׳ט מיט נאצים און און ער איז ערגעץ פערפאלען געווארען, און זי, די מוטער, ווייסט נישט וואו ער איז אהינגעקומען. איז עס פאר איהר א צווייפאכע טראגעדיע — איהרער א זוהן זאל ווערען א נאצי, און ווער ווייסט, צי ער לעבט נאך! און ווער ווייסט, וואס פאר מעשים ער טהוט אפ. די מוטער האלט איהם פאר א היטלער-קרבן פונקט ווי עס איז איהר זוהן ,וועלכער איז אין קאנצענטראציע לאגער. איצט האט מען ארעסטירט דעם מיטעלסטען זוהן, וועלכער איז געבליבען א געטרייער סאציאל-דעמאקראט אזוי ווי דער עלטסטער זוהן, און דערצו האט ער אימער געהאט מוט עס אלעמען צו זאגען. נישט געקוקט אויף דעם וואס ער האט געוואוסט, פון די שווידעדליכע שטראפען, וואס סאציאל - דעמאקראטען האבען אויסצושטעהן.

מיט אזא פאמיליע געשיכטע, זענען ארום איהר הויז שטענדיג געווען שפיאנען, איצט האט מען איהר עקסטרא נאכשפיאנירט. דער מיטעלסטער זוהן איהרער איז אפ־ערשט ארעסטירט געווארען. צוליב איס איז זי עס געגאנגען צו דער געהיים-פאליציי, וואו זי האט אויפ׳ן הויף געפונען דעם רב׳ס טאכטער א צושלאגענע.

אין איהר היים האט די אלטינקע זיך איבערגעגעבען צו עלא׳ן ווי זי וואלט געווען עלא׳ס מוטער. זי האט פערהאלטען דאס בלוט פון איהר מויל וואס איז געקומען פון אויסגעהאקטע ציין דורך דעם מערדערליכען קלאפ פון מאנסטערדיגען שטורעם-טרופער. זי האט איהר בעשמירט דאס פנים, אז דאס געשווילעכץ זאל אפגעהן, זי האט איהר ארומגעוואשען און געצערטעלט, עלא האט געווייגט אויפדאנקבארקייט צו איהר, און געקראגען כוחות צו קענען איהר דערצעהלען דער גוטער אלטינקער, ווער זי איז, אז זי איז דעם רב׳ס טאכטער, און אז דער פאטער איז פערנומען געווארען פון דער געהיים פאליציי, און אז זי איז געקומען אהין זעהען וואס מיט איהם איז געווארען.

ארטועצונג קוסט

הלוואות אויף קרוב 10 טויזענד זל.

דעם 9 סטיציען האט די גמילות-חסדים־קאסע בעטראכט 68 דעקלעראציעס, ארויסגעבענדיג אויף זיי הלוואות אויף א סומע 4760 זל. דעם 23 סטיציען בעטראכט 78 דעקלאראציעס און ארויסגעגעבען הלוואות אויף א סומע פון 4750. צוזאמען אלזא 140 דעקלעראציעס אויף א סומע 9510 זל.

די גמ״ח קאסע האט ערהאלטען א נדבה 100 זל. פון ה׳ מענדעל הארוויטש דערפאר, וואס ער איז ניצל געווארען פון טויט בעת מ׳האט אויף אים געשאסען.

אויך דער ה׳ העניך חיינסרויב האט געשענקט 5 זל. אין דער גמ״ח קאסע פארן נס, וואס איז געשעהן מיט זיין פריינד הארוויטש.

18-יעהריגער יודישער בחור ווערט גע'משפט פאַר קאָמוניזם.

דעם פערגאַנגענעם מאָנטאָג איז גע-משפט געוואָרען דורכ'ן היגען קרייז געריכט דער 18-יעהריגער מרדכי אייזענבערג, א זוהן פון באַקאַנטען אידישען סוחר פון טראַוגוטטא גאַס.

מרדכי אייזענבערג איז באַשולדיקט אין דעם, אז אין יאָהר 1937 האָט ער זיך פאַרנומען מיט קאָמוניסטישע אַרבייט; געקלעבט קאָמוניסטישע פּלאַקאַטען, גע-נומען אַנטייל אין מאַסען - פאַרזאַמלונג פון קאָמוניסטען.

דער יונגער אייזענבערג ערקלערט אַז ער האָט קיינמאָהל פאַר קאָמוניזם נישט געאַרבעט, קיין קאָמוניסטישע פּלאַקאַטען נישט געקלעבט. דעם 4 פאַרדעכטיגען איז ער טאַקע פּצרהאַלטען געוואָרען ביי זיך אין דעם היים, אַלס פאַרדעכטיגטער אין קאָמוניסטישער אַר-בייט, אָבער ער איז אומשולדיק.

א ריי'הע עדות, אַזוי פון דער געהיים פּאָ-ליציי ווי אויך פון דער מונדירטע פּאָליציי האָבען שטאַרק באַשולדיקט דעם 18-יעהריגען אידישען בחור, ערקלערענדיק, אַז אייזענבערג איז זיי שוין געוועזען באַקאַנט אַלס קאָמוניסט נאָך אין 1936.

אַדוו. זיגמונט וואַשילעווסקי האָט זיך באַמיהט צו דערווייזען, אַז אייזענ-בערג איז אומשולדיג, אַז ער האָט זיך מיט קיין קאָמוניסטישע אַרבייט נישט פאַרנומען און דעריבער האָט ער גע-בעטען פאַר איהם א באַפרייאונג'ס-אורטייל.

דאָס געריכט, האָט פער'משפט דעם 18-יעהריגען מרדכי אייזענבערג אויף 3 יאָהר תפיסה.

דער פרעווענטיוו-אַרעסט פון פיזשעדזשער-ניק איז איהם פערעכענט געוואָרען.

דער פּראָקוראָר איז בעלער אָבגע-פיהרט געוואָרען אין תפיסה-אַריין. ער.

וועגען דער יודישער מוזיק-שולע א. נ. מאַניושקאַ אין ראַדאָם.

נישט געהאָלפען די רדיפות לגבי דעם דירעקטאָר פּראָפ. גיסער.

ווי מיר ווערן אינפאָרמירט, האָט דאָס בילדונג'ס-מיניסטעריום אַנערקענענ-דיג די פערדינסטפולע 20 יעהריגע פּע-דאַגאָגישע אַרבייט פון פּראָפ. גיסער אויפ'ן געביעט פון מוזיקאַלישע אויס-בילדונג אין ראַדאָם, ערלויבט לויט א ספּעציעלען רעסקריפּט ווייטער פאָרטצו-זעצען זיין אַרבייט און איהם באַשטימט אַלס לייטער פון דער שולע א. נ. ס. מאַניושקאַ אין ראַדאָם, וועלכע געפינט זיך אין א נייעם הערליך-איינגעאָרדנעטען און סיסטעמאַטישען לאָקאַל אויף קאָפּערניקאַ 3.

ביי דער געלעגענהייט איז כדאי צו דערמאָנען די גרויסע רדיפות, וואָס פּראָפ. גיסער איז אויסגעשטאַנען מצד דער לייטונג פון דער שאָפּען-שולע אין ראַדאָם, וועלכע האָט איהם געוואָלט ממש אַראָבווערפען פון פּלאַץ, זעהענדיג אין איהם א שטאַר-קען קאָנקורענט און דערצו נאָך „אפשר" פאַ'ן חטא, וואָס ער איז א יוד. געגנג אַנצוהייזען אויף א כאַראַקטעריסטישען פאַקט, וואָס אין זיינער צייט איז גע-ווען געדרוקט א נאָטיץ אין „דזיען-דאָברי" אין וועלכען ס'איז געווען פּיס-געטיילט, אז פּראָפ. גיסערס מוזיק-שולע איז ליקווידירט, אין דער צייט ווען ס'האָט נישט געשטימט מיט'ן אמת. ס'איז בלויז געווען א פּראָגע וועגען אויספיהרען מאַלער-אַרבעט אין צלטען לאָקאַל. די אינספּיראַטאָרען פון רער נאָטיץ, וועלכע האָבען וואַרשיינליך געהאָט א שייכות מיט דער לייטונג פון דער שאָפּען שולע, האָבען געציעלט בולט אַזוי-אַרום אונטערצוגראָבען דעם באָדען פון דער יורישער שולע, אַרויסציענדיג פון דאָרט די קריסטליכע שילער, וועלכע האָבען זיך געלערנט און געמאַכט קלאַסאַלע פאָרשריט. זאָגאַר אַזעלכע, וואָס זענען געקומען פון דער שאָפּען - שולע צום פּראָפ. גיסער.

מיט ליעב דאַרף דערמאָנט ווערען די אָביעקטיווע און ליבעראַלע האַנדלונג פון ראַדאָמער שטאָדט - פּרעזידענט אַדוו. שטשאָווינסקי, און פון רעקטאָר פון וואַרשאווער קאָנסערוואַטאָריום, וועל-כע האָבען דעם לייטער פון דער יודישער מוזיק-שולע פּראָפ. גיסער אַרויסגעגעבען גלענצענדע צייגנישען וועגען זיינע פּראָדוקטיווע פּעדאַגאָגישע פעהיגקייטען א דאַנק וואָס די שילער זענען נאָך א קאָנקורס-עקזאַמען אָנגענומען געוואָרען אויף די העכ-סטע קורסען פון וואַרשאווער רעגירונג'ס-קאָנסערוואַטאָריום - אַקאַדעמיע.

פּרעזידענט שטשאָווינסקי האָט אין זיין ערליכע צייגניש געזאָגט עדות. אַז זיי-נע צוויי זיהן האָבען זיך יאָהרען גע-לערענט ביי פּראָפ. גיסער צו זיין פולשטענדיגער צופרידענהייט, וואָס האָט איהם מחייב געווען צוליב מענשליכע און עטישע טעמים דאָס צו באַשטעטיגען.

אין זעלבען גייסט האָט זיך אַרויס-געזאָגט דער רעקטאָר פון וואַרשאווער רעגירונגס-קאָנסערוואַטאָריום פּראָפעסאָר קאַכאַנסקי, וועלכער שרייבט אונטער די פערדינסטפולע אַרבייט און הויבען ניוואָ פון די אָנגענומענע שילער אין קאָנסערוואַטאָריום.

א פּאָר טעג פאַר דער חתונה אַנטלויפט די כלה מיט איהר ערשטע סימפּאַטיע.

דער קעלצער חתן האָט געהאַט א ראַדאָמער קאָנקורענט.

אין שטאָדט הערט מען דערצעהלען אַזאַ פּיקאַנט מעשה'לע:

די ראַדאָמער פרייליין פראַגיע ז. האָט געהאַט א חתן פון קעלץ, דעם יונגערמאַן מיטעק ס. ס'איז שוין געווען באַשטימט דער זמן חתונה אויף איבערמאָרגען זונ-טאָג, ווען חתן כלה האָבען געזאָלט שוין געהן אונטער דער חופה. ס'איז שוין געווען אַלץ אין בעסטער אָרדנונג. דריי אויסמעבלירטע צימערען, איינגעלעגט דעם נדן, באַשטעלט כלי-זמרים, א בדחן וכדומה נאָך אַזעלכע תנאים-הכנות. אומ-געריכט איז געשעהן א מעשה און די באַשטימטע חתונה איז אונטער א פּראַגע-צייכען.

אין האַרץ פון דער כלה האָט זיך דערוועקט די ערשטע ליבע מיט איהר סימפּאַטיע, וואָס איז דער ראַדאָמער יונגערמאַן ס. פון וואָהל. וועלכער איז געקומען צו איהר אין די לעצטע טעג פאַר דער חתונה און ערקלערט, אַז נפשו קשורה בנפשה, אַז זיין ליבע צו איהר איז שטאַרק און גרויס און פאַרגעלענט זי זאָל אַוועק פון דער היים און פאָהרען מיט איהם קיין וואַרשע. די כלה איז געוואָרען גערירט פון זיינע ליבע-ער-קלערונגען און זי האָט ערפילט זיין רצון. ביידע זענען אַוועק קיין וואַרשע. דער טאַטע פון דער כלה איז באַלד נאָכגעפאָהרען און צוריקגעבראַכט דאָס כלה-מיידעל מיט איר סימפּאַטיע.

די כלה איז אָבער ווייטער איינגע-שפּאַרט און זי טענה'ט, אז זי וועט נישט חתונה האָבען מיט קיין צווייטען נאָר מיט דעם, וועמען זי האָט געשאָנ-קען די ערשטע ליבע און אַוועקגעגעבען ס'האַרץ. די מאַמע פאָדערט זי זאָל צו-ריק געבען דעם לאָפּקאָווע פּאַלטאָ, באַט זי וועט נישט חתונה האָבען מיט'ן קעל-צער חתן. אָבער די כלה האָט נישט דערפון.

ווי מענשען דערצעהלען זאָלען די עלטערען פון דער כלה אַרויסשטעלען א פאָרשלאַג, אַז דער קעלצער חתן זאָל חתונה האָבען מיט זייער יונגערע טאָכ-טער און דער נדן מיט די אויסמעב-לירטע צימערען זאָל איבערבלייבען פאַר איהר.

דערווייל זענען אָנגעקומען אַנאָנימע בריף צו די קעלצער מחותנים, וועגען גאַנצען געשעהעניש. און ווי מען שמועסט זענען פון קעלץ געקומען צוויי פעטערס פון קעלצער חתן אויסצופאָרשען דעם ענין.

געוועהלט א נייער קאָמיטעט אין וועלט-פאַרבאַנד.

דעם פערגאַנגענעם שבת איז פאָר-געקומען די יעהרליכע אַלגעמיינע פאַר-זאַמלונג פון די מיטגלידער פון דער עלג. ציוניסטישער אָרג. אין ראַדאָם טראַוגוטטאַ 55.

די פאַרזאַמלונג איז געווען צאָהל-רייך באַזוכט דורך די מיטגלידער.

נאָכ'ן אויסשטעלען דעם טאָג-אָרדנונג איז געוועהלט געוואָרען א קאָמיטעט אין פאָלגענדען צוזאַמענשטעל:

משה לוקסענבערג, אהרן מערין, דיר. אלימלך פישמאַן, אברהם ליפשיץ, בלימת ראָטענבערג, יענטע מאַנעלאַ, משה מרגלית, משה בלומאַן, טוביה רוט-מאַן, שמחה רובינשטיין מ. מ. מרגלית, אלי' בלאַטמאַן, יעקב האָטמאַן.

געהאַנגען אויף די „7 געהאַנגענע"...

ווען אַנדרעיעוו וואָלט פאָראויסגעזען פריי-טאָג-צו-נאַכט'ס אויפגעשטאַנען פון קבר און געכאַפּט א בליק אין אַרבייטער - פאָלקס - הויז", וואָלט ער אַזוי געזאָגט: „ליבע חברים פון „בונד", איהר זענט מיר טאַקע נאָהענטע צום האַר-צען; איהר גייט אויספיהרען מיין העל-דען - דראַמע די „7 געהאַנגענע", נאָר ביי אַזאַ כאַאָטישע אומאָרדנונג דאַנק איך אייך פאַר'ן ראַזיגען כבוד".

און אַנדרעיעוו וואָלט גערעכט געווען, ווייל דער ערשטער איינדרוק ביים אַריינ-גאַנג האָט געמאַכט, אַז דאָ שפּילט מען נישט די „7 געהאַנגענע" נאָר די הונ-דערטער געהאַנגענע. איינער איז גע-האַנגען אויפ'ן צווייטען. אַזאַ געדראַנג פון קינדער, ווייבער, מיידלעך, אַלמנות און בוגרת'ן זעהט מען נישט אין די גרעסטע מאַסען-מיטינגען. שוין אין וואַ-טע - הויז איז געווען לעבעדיג און לוס-טיג. פאַר דער קאַסע איז געשטאַנען א כאַליאַסטרע שטופּ - שטויס - פּובליקום, די קולות זענען אויפגעגאַנגען עד לב השמים:

— פאַניע שטיינאָוויטש; גיעט מיר א בילעט פאַר א פופציגער! און מיר אויך... און יאָך וויל א סטאַיאַנצע...

— פאַניע שטיינאָוויטש — שרייט אַריין אין דער בודקע עפּעס א פריילין — גיט מיר „שראַרקאַווע מיעיסצעס" אין די „מיטעלסטע ושאַנדען", פּראָשע באַרדזאָ!

קוים וואָס מ'האָט דערלעבט אַרויפצו-קומען אויפ'ן צווייטען שטאָק אין סטאַ-טער-זאַל — ווידער א דריקעניש און א שטיקעניש דער'הרג'עט צו ווערען, מען זוכט די „מיעיסצעס":

— פּשעפּראַשאַם פּאַניאָ, נעהמען זי צו איהנס צוויי מיידעלעך, דאָס זענען אונזערע פּלעצער — האָבען צוויי דאַ-מען איבערגעבעטען א יונג ווייבעל, וואָס האָט געגעסען א מאכל און גע-האַלטען איהרע אַנדערע צוויי מיידעלעך ביי דער זייט.

— אונזערע פּלעצער!... — האָט די יודענע זיך אויפגערעגט, — ווי דאָס רעדט זיך עס ברייט! אויף אונס מיסט געוואַקסען?

און אַזוי בסדר ביז מ'האָט געגעבען א קלינג און אין זאַל איז געוואָרען פינסטער – ווידער א טומעל, יעדער לויפט נעהנטער צו דער ביהנע. אַנדערע האָבען פון גרויס הנאה גענומען טופּען מיט די פוס און דערוואַקסענע מיידלעך האָבען זיך כסדר באַלייריגט:

— זאָגט נאָר, וואו קריכט איהר עס אַזוי אויף מענשען?

ענדליך האָט די פאָרהאַנג זיך גע-עפענט. יודעל פרידמאַן האָט אָנגעהויבען שפּילען, אָבער דער געפילרער האָט נישט אויסגעהערט: שא — א — א — א, שטי-לער זאָל זיין! פּראָשע שאַראָטשע! אַנט-שולדיגט, פאַרשטעלט ניכט כען הערט דאָך גאָר קיין וואָרט!

מעהר ווי צוויי בילדער האָב איך נישט געזעהן. עס איז געווען סכנות - נפשות. די היץ האָט געשלאָגען אין פּנים אַריין. פאַר מיר זענען געשטאַנען עטליכע מאָן. עמיצער האָט זיך אָנגעלעהנט אויפ'ן שויס... איך האָב נאָר געהערט, ווי פון דער ביהנע שרייט מען: „מיר זענען אונער-שטרעבליך"!!!

— — — — — — — — — — — —

און זאָלען די אַמאָטאָרען קיין פאַ-ריבעל נישט האָבען, וואָס מיין רעצענזיע איז בלאַס. אונמעגליך געווען ביי אַזאַ אָרדנונג צו קאָנצענטרירען זיך און אַרויסטראָגען א מיינונג, ווער ס'האָט אַרויסגעוויזען בעגאַבונג אין קלענערע אָדער גרעסערע ראָלען. עס וואָלט ענד-ליך שוין די העכסטע צייט געווען, אַז אימפּרעזען, וואָס קומען פון אַרבייטער-קלאַס זאָלען ווערען פאַר-ווירט מיט מעהר ערנסטליכקייט און מיט מעהר חוש פאַר אָרדנונג.

אבי'חיל.

ראשית וואס איז דאס איילעניש מיט'ן שליסען דעם חזנים-קאנקורס והשנית, צי האט מען שוין בעזארגט דעם קראנקען חזן יאפע מיט זיין פאמיליע?

דער חזנים-קאנקורס, הערען מיר, געהט שוין צו ענדע. ער זאל ווערען געשלאסען מיט דער צווייטער פרובע פון חזן ראנטאל, וועלכער האט געדאווענט דעם לעצטען שבת. חזן ראנטאל דאווענט שוין דאס צווייטע מאהל און עפעס איז דאס איצטיגע מאהל געווען גאנץ רעכט, גאנץ געפעלער, אז ס'הערען זיך קולות: שוין, שוין, זאל זיין גענוג און מען זאל ראנטאלען אויפנעמען פאר א חזן. וואס זאל בעדייטען דער דאזיגער ראפטאנער עקסטאז, וואס דערגעהט אזוי ווייט שוין וואס מען בעשטעהט שוין א סוף צומאכען מיט'ן קאנקורס און צוטרעטען צו פערהאנדלען מיט'ן חזן ראנטאל מכח מה יקרו? ס'האבען געדאווענט נאך חזנים און יעדעס מאהל איז דער עולם געווען ענטציקט. א וואך פריהער האט געדאווענט דער שעדליצער חזן שיפאוויטש, אויך צום צווייטען מאהל, און דער עולם איז געווען פשוט בעגייסטערט. יעדאך האט שיפאוויטש נישט געהאט אזא מזל, מען זאל מיט איהם אנהויבען פערטראקטירען ער זאל בלייבען אויפ'ן פאסטען פון ראדאמער שטאדט-חזן.

נאכן ערשטען מאהל, ווען חזן ראנטאל האט געדאווענט אין שוהל, איז מען נישט אוועק מיט קיין איבערראשענדען איינדרוק. די שפעטערע חזנים ווי קוציק פון טארנאפאל, גאלדבערג פון ווארשא, גורניצקי פון קעלץ, סאמסאן פון פלאצק און אפילו דער אסטראווצער חזן פלאבען האבען שטארק קאנקורירט מיט ראנטאלען און א טייל פון זיי ווי קוציק און גורניצקי האבען זאגאר כמעט איינגאנצען פערווישט דעם ערשטען איינדרוק, סא וואס איז דא פלוצלינג געווארען אזא איבערקעהרעניש? און אויב ס'איז מעגליך, אז פון איין מאהל צום צווייטען זאל א חזן זיך אזוי פערבעסערען און שטייגען מעלה, מעלה און עולם הניגון, איז מיט וואס ערקלערט זיך די פריווילעגיע פאר ראנטאל'ען און נישט פאר אזעלכע חזנים ווי קוציק און גורניצקי און ווידער אויב עס נעהט אין שטימע, איז חזן גאלדבערג פון ווארשא אויך געווען א זיכערער קאנדידאט אויף א צווייטע פרובע, ווייל אלע, וואס האבען איהם געהערט האבען מודה געווען, אז ער האט גאר א שעהנע שטימע.

מיר זענען נישט מבטל דעם חזן ראנטאל. גאנץ מעגליך, אז ער איז צום צווייטען מאל בעסער געפעלען, אבער דאס איז נאך נישט לויט אונז קיין גענוגענדער מאטיוו, וואס זאל בעדארפען צו פערשליסען דעם קאנקורס. ווארום אויב ס'קען זיין אזא מהלך רב פון איין דאווענען צום צווייטען, דארפען א טייל פון די פריהער-אויסגערעכענטע חזנים אויך געניסען פון זעלבען רעכט, וואס הייסט דאפעלטע פרובע. און חוץ דעם, ברויך מען נאך הערען פרישע חזנים-קאנדידאטען, וועלכע קענען אפשר נאך מעהר זיך אויסצייכענען און נאך מעהר אימפאנירען דעם עולם.

מיר ווייסען, אז אין דער געמיינע איז פארהאן א גאנצע רייהע חזנים, וואס האבען זיך געמאלדען צום חזנים-קאנקורס, אפילו צוגעשיקט זייערע פאטאגראפיעס און אויב מ'זאל ווירקליך איבעררייסען דעם קאנקורס וועלען אט די קאנדידאטען נישט קומען צום פסוק. דאס וואלט געווען א גרויסער אומרעכט. מען מוז זאגען דעם אמת, אז ביז היינט האבען מיר געהאט חזנים וואס קוואליפיצירן זיך צו דער דורכשניטליכער קאטעגאריע, איינער שוואכער, איינער שטארקער, אבער, אז ס'זאל א נעם טוהן דעם עולם און פערבליפען — דאס איז נאך נישט געווען. אפשר וועט זיך צווישען דער צווייטער סעריע קאנדידאטען, וואס זענען נאך נישט געשטאנען ביים שוהל-עמוד געפונען אזעלכער, וואס וועט באזיצען אלע מעלות, וואס ראדאם ווינשט זיך.

מיר ווילען יעצט נישט רעדען דערפון, צי ראדאם איז בכלל בכח אויפצונעמען א חזן און איהם צאהלען א געהעריגע פענסיע. די געמיינע לעבט איבער א פינאנציעלען קריזיס און אויב ס'זאל זיין אמת, אז חזן ראנטאל זאל קאנטראקטירט ווערען פאר 500 זלאטעס א חודש, גלויבען מיר נישט, צי די געמיינע, ביי די היינטיגע בעדינגונגען, מעג, און קען עס בעווייזען. אפילו פאר א קלענערען סכום איז נאך א ספק, ווייל די געמיינע האט נאך נישט אויסגעגעבען די קינדער אין פריידען און איהרע אנגעשטעלטע און די אלטע, וואס זענען אנגעוויזען אויף איהרע פענסיעס, קומט גענוג שווער אן, ביז זיי בעקומען א פאר זלאטעס. אבער דאס לאזען מיר איבער אויף א צווייט מאל, ווייל דאס איז א קאפיטעל פאר זיך. אויף וואס מיר ווילען זיך אבשטעלען איז דאס, אז מען טאר נישט פערענדיגען מיט קיין שום חזן, אפילו מיט'ן גרעסטען, זאל ער זיין א סיראטע, צי א קוסעוויצקי, ביז מ'וועט נישט בעווארענען מיט אנ'ענטשפרעכענדען און פערזיכערטען געהאלט פאר דער פאמיליע פון קראנקען חזן יאפע, וועלכער ווערט איינגאנצען פערגעסען אין דעם גרויסען טומל פון חזנים-יאריד, דער מענש ליגט איינזאם, עלענד און צאנקט און קיינער נעמט זיך נישט צום הארצען זיין טרויעריגען גורל. מיר ווארענען די אלע וואס זענען זיך מטפל מיט די נייע חזנים, די אלע פערמיטלער און מעקלער, יואס פארען זיך ארום דעם קאנקורס און אויך די חזנים גופא: בעזארגט פריהער דעם אלטען חזן יאפע איידער איהר פערנעמט זיין עמוד אין דער ראדאמער שוהל!

צי איז דער חזנים-קאנקורס פערענדיגט?

עפעס רודערט און טומעלט זיך אין אונזער חזניש-מנגנישען וועלטעל.

אט איז די לעצטע טעג געווארען געמאכט א „באמבע", א שווערער פראבלעם, כ'מיין די „מעשה מיט א בארד" נישט אנדערש, נאר דער חזן מוז האבען א בארד און ווי אויף צו להכעיס האבען אלע גוטע חזנים נישט קיין בארד, און פארקעהרט ווידער זענען פארהאן חזנים, וואס א חוץ די בארד „פארמאגען" זיי גארנישט.

מילא די הארבע סוגיא פון בארד, נישט בארד, וואלט זיך לייכט געקענט לעזען ווען נישט א צווייטער מעהר וויכטיגער קאמף וואס רערווייל קומט ער פאר מאחורי הפרגוד, הינטער די קוליסען הייסט עס.

די געשיכטע דערפון איז אזא!

די לעצטע צוויי שבתים האבען געדאווענט שוין צום צווייטען מאהל דער שעדלעצער חזן זשיפאוויטש און דער ווילנער חזן רענטאל. דער „ווילנער" וועלכער האט מעהר אנהענגער האט „אויסגענומען" און עס האלט דערביי דאס דער קאנקורס זאל פערענדיגט ווערען.

דאס שטערט אבער נישט אונזערע מבינים: ס'טייטש היתכן? טענה'ן זיי, אין געמיינע ליגט נאך פון א 10 ביז 15 אפערטן פון חזנים און דוקא גאר גרויסע „מארקעס", איזאויב נישט אלע „רופען" איז כאטש עטליכע, די וויכטיגערע ווי חזן ראזענבערג פון פשעמישל, פישביין (ראחוב) קאפעל (לידא) אונגער (זאווערשע) און אזוי כסדר.

און נאך זאגען זיי די „רעוואלוציאנערען": פון אלע ביזאיצטיגע חזנים פארנעמט חזן ראנטאל דעם אויבנאן אויב ער איז היינט נאך נישט מיט „אלעמען" האט ער אבער גרויסע פערספעקטיווען אום זיך צו ענטוויקלען און פערפולקאמען. מיר זענען נישט געגען איהם, אבער בכדי צו בערואיגען אונזער מוזיקאליש „געוויסען" און שטעהן אויסער יעדען ספק דאס ראדאם האט זיך אויסגעקליבען א פרי עץ הדר ברויך מען דעם חזנים-קאנקורס נישט אבשטעלען, נישט צייאיילען זיך, ווייל ער קען אונז נאך ברענגען גרויסע סורפריזען.

פארהאן שטעדט וואו יאהרען קלויבט מען א חזן. אין נאזשיק'ס שוהל אין ווארשע קומט דער חזנים קאנקורס פאר קרוב צוויי יאהר. דאס אלץ ווערט געפוהן אום; צופרידענשטעלען אלעמען און נישט שאפען קיין מחלוקת און שטרייטען צווישען די מתפללים.

ווי מיר הערען, דאווענט חזן ראנטאל היינטיגען שבת אין שוהל צום דריטען מאהל. דאס מאהל אויף ספעציעלע איינלאדונגען מיט א ספעציעלע וואך ביי דער סהיר.

ווי די זאך זאל נישט זיין, דארף געגעבען ווערען אין אכט די טענות פון דער אפאזיציע און ווייטער קאנטינואירען דעם חזנים קאנקורס, פשוט צוליב דעם ערנסטען כאראקטער וואס דער ענין נעמט אן, ווי אויך אויסברייטען דעם קאמיטעט - צוזאמענשטעל פון מענשען וועלכע זאלען ענטשפרעכען דעם ווירקליכען פארלאנג פון מבינים ארום דער אויסוואהל פון א חזן מיט די נויטיגע קוואליפיקאציעס.

משה רינגערמאכער.

„די פראקטיקעס פון דער שטייער פליה-בריגאדע אין ראדאם".

„דער שטייער-אמט איז מחויב דעם ענין אויפצוקלערען".

אין היגען „ראבאטניק" איז אבגעדריקט א פעליעטאן פון דער „טעגליכער האנדעלס-צייטונג" אין ווארשא אינטער'ן קעפעל „קיין ראדאם — אויף גארנישט".

ברענגענדיג דעם דאזיגען פעליעטאן שרייבט דער „ראבאטניק" אזוי:

„דער אויטאר שילדערט פאר אנ'אנגעוועהטאנטען ענין פון ראדאם, וואס ווערט פעראורזאכט דורך דער אזוי גערופענער סקארבאווע פליה-בריגאדע. די דאזיגע בריגאדע שרעקט אב א סך סוחרים צו קומען קיין ראדאם. פון דעם אינהאלט פון פעליעטאן דרינגט ארויס, אז די פארשטעער פון דער פליה-בריגאדע, פערהאלטען סוחרים, וואס קומען אן קיין ראדאם, ביי וועלכע זיי פיהרען דורך פערזענליכע רעוויזיעס. צונעמענדיג נישט נאר די געפינענע ביי זיי וועקסלען און געלדער, נאר אויך פערשידענע דאקימענטען און נאטיצען.

די געלדער ווערען אין פרינציפ קאנפיסקירט און אפילו אין פאל, ווען ס'ווייזט זיך ארויס אז דער סוחר האט נישט קיין חובות אין שטייער-אמט, ווערען איהם די געלדער נישט צוריקגעקעהרט. מען פערהאלט זיי אויפ'ן פאל פון א עווענטועלען צוקינפטיגען חוב אין שטייער-אמט.

אויב דער דאזיגער צושטאנד — שרייבט צום סוף דער „ראבאטניק" — זאל זיך ארויסווייזען פאר ריכטיק, דאן איז נויטיג אין די אינטערעסען פון דער שטאדט ראדאם, קאטעגאריש צו פראטעסטירען געגען עהנליכע פראקטיקעס. מיר צווייפלען נישט, אז דער שטייער-אמט אין ראדאם וועט דעם ענין אויפקלערען".

געהאלטן אנ'אייגענעם ברודער געפאנגען אין א קאמער העכער 10 יאהר.

דער געפאנגענער איז דער געוו. סעקרעטאר פון קרייז-געריכט.

אין דארף סמאקאווא האט די פאליציי געפונען אין א קאמער א אלטען מענש אין א שרעקליכען מצב. דער קערפער זיינער איז געווען בעדעקט מיט אייטערדיקע וואונדען, אין וועלכע ס'האבען זיך גענעסטעט א בארג ווערים.

ס'האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער געפאנגענער אין דער קאמער, וואס געפינט זיך אין הויז פון יאן סערדיק, איז דער 65-יעהריגער מיכאל סערדיק, געוועזענער סעקרעטאר פון ראדאמער קרייז-געריכט. ער איז געווען פערשפארט אין דער פינסטער קאמער דורך זיין יונגערען ברודער יאן שוין 10 יאהר מכלומר'שט אלס גייסטיג-קראנקער. אין דער ווירקליכקייט אבער האט יאן געהאלטען א געפאנגענער זיין ברודער מיכאל מיט'ן צוועק, כדי צו בעקומען דעם גאנצען ירושה-פערמעגען.

מ'האט דעם אלטען איבערגעפיהרט אין שפיטאל און מיט'ן אכזריות'דיגען ברודער פערנעמט זיך די פאליציי.

דעמאסקירער פון א גרויסען שונא-ישראל אין ראדאם.

פאר אזעלכע שטעלט זיך פאר דער לאדזשער איינוואהנער סטאניסלאוו פיעטראשיק.

אין לאדז האט זיך פאריאהרען גע-טומעלט מיט א געוויסען סטאניסלאוו פיעטראשיק, וואס האט דעמאסקירט דעם ענדעקישען פיהרער אדוו. קאוואלסקי מיט זיינע יוצר-משרתים.

פיעטראשיק איז א קריסט. ער איז געווען אן'אנגעשטעלטער אין לאדזשער "דאם ארזשעזשאוו" וואס איז געווען איינער דער אפיטרופסות פון דער דאר-טיגער ענדעציע. איינמאהל איז געשעהן עפעס א מעשה און פיעטראשיק האט אנגעהויבען אויסזאגען סודות פון חדר, אז דער זעלבער "דאם ארזשעזשאוו", וואס איז אן'ענדעקישע פלאצוווקע, וועל-כע קעמפט אזוי שטארק פאר זיין קאנקורענץ מיט יודישע שניידער-מאנא-זינען, קויפען אליין סחורות ביי יודישע פאבריקאנטען און גיבט זיי אויסצוארבּיי-טען יודישע שניידערס. פיעטראשיק האט אנגעוויזען געוויסע נעמען און ביי וועמען און איז ארויס מיט רעוועלאציעס אין די לאדזשער צייטונגען "לאדזשאנין" און "רעפובליקא".

פערשטעהט זיך, אז פיעטראשיק איז באלד באזייטיגט געווארען פון זיין פאס-טען און דאן האט ער ערשט אנגעהויבען, א קאמף מיט קאוואלסקי, שטענדיג איין טענסאציע גרעסער פאר דער צווייטער. ס'איז אוועק א סעריע פראצעסען געגען פיעטראשיק'ן אויף וועלכע ס'זענען ארויסגעטרעטען פיעל יודישע עדות צווישען די פיעל סענסאציעס וואס פיעטראשיק האט ארויסגעלאזט געגען קאוואלסקי'ן, איז אויך געווען דאס וואס אדוו. קאוואלסקי, וועלכער גיבט זיך אן אלס גרעסטער שונא-ישראל, האט פערטיידיגט יודישע פאבריקאנטען לרעה פוילישע ארבּייטער.

צווי פראצעסען האט פיעטראשיק פערשפּילט און ער איז פער'משפט גע-ווארען צו 6 און 8 מאנאטען מיט פער-הענגען די שטראף.

פיעטראשיק האט זיך אנגענומען פאר א מיסיע ארומצופאהרען איבער שטעדט און צו דעמאסקירען דעם "קארטען-קאפ" פון דער ענדעציע אדוו. קאוואלסקי, וועלכער איז א צבועק און נישט מעהר ווי א קאריעריסט.

צווישען אנדערע שטעדט, איז אויך געקומען ראדאם אין דער ר"ה. שוין 8 טעג ווי פיעטראשיק פערברענגט אין ראדאם. ער איז בּעלאדען מיט פיעל צייטונגען, וואו ס'זענען געדרוקט זיינע רעוועלאציעס. ער גיבט זיך אן אלס פעסימיסט און אלס אזעלכען וואס איז גרייט צו קעמפען פאר'ן אמת. אומעטום וואו ער קומט (און קומען קומט ער על פי רוב אין יודישע אינסטיטוציעס) ערקלערט ער, אז ער איז ארבעטסלאז, אהן בעשעפטיגונג (ער איז פון פאך א שניי-דער) און אז געפאלען איז ער א קרבן אין קאמף מיט דער ענדעציע, געגען וועלכע ער טרעט ארויס. ער בעט שטיצע אדער ארבייט.

אין זיין בּאגאזש פיהרט אויך מיט פיעטראשיק ביינערישען פון יודישע אינסטי-טוציעס און נמינעסטפון פערשידענע שטעט.

די יודישע אינסטיטוציעס פון ראדאם האבן איהם געגעבען היפּיעל זיי זענען געווען בכח, כאטש ס'איז זיי געווען שווער צופערשטעהן, אז אין דער היינ-טיגער צייט זאל זיך געפונען אזא ליו-ניק וואס איינשטעלענדיג זיך פארן אמת, זאל ער גרייט זיין אויף אזוי וויים זיך מקריב צו זיין, ביז צו פערשפּילען די אייגענע עקזיסטענץ. זיי האבען זיך ניט ארייגעטראכט צו פיעל און געגעבען זייערע בעשיידענע נדבות, ווייל פיעט-ראשיק איז אן'ארימער, הונגעריגער מענש אנ'ארבייטסלאזער וואס האט נאך דערצו א שטיקעל סענה, אז צוליב יודען האט ער פערלוירען דאס ברויט.

פייערונג צוליב'ן נאמען-טאג פון מלוכה-פרעזידענט.

דינסטאג אין נאמען-טאג פון מלוכה-פרעזידענט פראפ. איגנאצי מאשטשיצקי, איז אין דער שוהל איינגעארדענט גע-ווארען א גאטעס-דיענסט.

די פייערליכקייט אין שוהל וואס ביי-געוואהנט דער ה' סטאראסטא מיעש-קאווסקי און דער פאליציי-קאמענדאנט.

פריהער דען האט בעגריסט דעם סטאראסטא אין דעם העכערען פארשטע-הער פון דער פאליציי פאר זייער בעזו-כען די שוהל.

הרב טייטעלבוים האט געזאגט עטליכע קאפיטלען תהלים אין דער העברעאישער און פוילישער שפראך און פראס. אלחנן שיצער האט געהאלטען א רעדע אויף דער טעמע פון טאג. דערנאך האט גע-זונגען הנותן תשועה און געמאכט מי שברך'ס דער חזן ראנטאל פון ווילנא.

אויס'ן גאטעס-דינסט אין שוהל איז געקומען די יודישע שול-יוגענד מיט זיי-ערע פראפעסארען און לעהרערס.

צו די יודישע ראטמענער.

אין דער פרעסע איז שוין געווען געמאלדען וועגען די אנשי - נאוו-קורסען פאר קאמענדאנטען פון די הויי-זער, וואס ווערען געליפערט דורך די לאפ-אינסטרוקטארען. די קורסען קומען פאר עטליכע טעג אין דער וואך, אין אווענד. און תמיד ווערט צווישען די לערן-טעג ארייגערעכענט דער פרייטאג-דינער אווענד, ד"ה פרייטאג-צו-נאכט.

היות די קורסען ווערען אויך בעזוכט פון יודען און א סך פון זיי דוקא רע-ליגיעזע יודען, בין וואלט נישט געווען דער חוב פון די יודישע ראטמענער צו אינטערווענירען, אז דער פרייטאג-צו נאכט, זאל פאר יודען געטוישט ווערען אויף א צווייטען אווענד?

איך ווענד מיך צו די יודישע ראט-מענער, ווייל די קורסען האבען א שיי-כות מיט'ן מאגיסטראט, וועלכער רופט די איינוואהנער פון די הייזער און בעש-טימט פאר זיי די טעג, ווען זיי ברויכען נעהן אויף די לעקציעס.

איך אליין בין אויך גערופען געווארן אלס הויז-קאמענדאנט אויף די קורסען און האב געהאט די געלעגענהייט ביי-צוואהנען ווי פרייטאג-צו נאכט, ד"ה שבת, זענען פרומע יודישע מענשען, אנשטאט צו זיצען ביי די שבת'דיקע טי-שען, ווי ס'איז ביי זיי א שטענדיגע טראדיציע, געזעסען צוזאמען דא מיט סיר. דאס הנגוואריג שרייבט אויף די קורסען, נישט אזוי ווייט, ווייל זי איז נישט פרום, נאר ווייל זי וויל זיך ניאט קוועהלען און די לעקציעס געהען בעסער ווען מען שרייבט זיי אויף.

געוויס איז פאר יעדען בירגער א פליכט אויסצופיהרען דאס, וואס ס'רופט איהם דערצו, אבער עס קען ראך געמאכט ווערען אזוי, אז דער פרייטאג-צו-נאכט זאל איבערגערוקט ווערען אויף א צווייטען טאג און יודען זאלען נישט גע-שטערט ווערען אין זייער שבת.

אליעזר פרידמאן

קילינסקי 9.

שאך - מייסטער מ. ניידארף וועט שפּילען אין ראדאם.

דורך דער איניציאטיווע פון שאך-קרייז ביי דער אלג. ציוניסטישע ארג. אין ראדאם טראגוטא 55 קומט פאר א גראנדיעזער שאך-סעאנס מיט דער ביי-טייליגונג פון שאך-מייסטער פון פוילען, באקאנט דורך זיינע פילמאליגע סוקצע-סען אין דער אינטערנאציאנאלע שאך-שפּיעל מ. ניידארף פון ווארשא.

שאך-שפּילער, וועלכע רעפלעקטירען אנטייל צו נעמען אין דעם דערמאנטען סעאנס, דארפען זיך ווענדען אין סעק-רעטאריאט פון דער ציוניסט. ארג. טראט-אוגוסטא 55 פון 7—10 אווענד.

נאך 3 טעג פערבּליבּען צו דער ליקווידירונג פון קארטען-פערקויף צום יודישען קאנגרעס.

יעדער יוד דארף אויסנוצען די קורצע צייט אריף צו בעזארגען זיך מיט דער יוד. בירגער-לעגיטימאציע.

די אקציע פון פערשפרייטען וואל-קאר-טען צום יוד. קאנגרעס אין פוילען געהט שוין צו ענדע. מאנטאג, דער 17-טער פעברואר, איז דער ענטגילטיג לעצטער טאג צום אבשליסען די אקציע. אומעטום ווערען שוין איצט איינקאסירט די געלדער פאר די פערשפרייטע קארטען און עס ווערט געווארנט דערפאר, אז דער פערקויף זאל רעכטצייטיג זיין פערענדיגט, כדי

וועט זי אויך אין די פאר טעג נישט דער-ווערבען, דער וועט מוזען בלייבען זיצען אין שטוב, דאן, ווען זיינע ברידער און שוועסטער וועלען אין פילע צענדליגער שיזענטער געהן צו דער אורנע וועהלען צום קאנגרעס.

זאל קיינער זיך נישט פורש זיין מן הצבור. זאל קיינער נישט ווארטען ביז די קאנגרעס-עסקנים וועלען צו איהם קומען, זאל יעדער איינער, וואס פילט זיך אלס יוד, וואס וויל העלפען שטארק דעם יודישען כוח אין די איצטיגע ביי-טערע און פינסטערע טעג, וואס וויל זיך באטייליגען אין אויסשמידען די כלי-זין פון יודישען אפוהער און זעלבסט-הילף. — זאל יעדער אזא איינער, אויב ער האט נאך נישט די קאנגרעס לעגיטי-מאציע, זי אין די עטליכע פערבּליבּענע טעג דערווערבען און אזוי ארום זיך זיכערען די באטייליגונג אין די וואלען צום קאנגרעס, אין דער אויפשטעלונג פון דער יודישער רעפרעזענטאנץ.

קאמוניקאט

קיינער פון די, וואס האבען דערוואָרבען די וואל-קארטע, זאל נישט פערלירען זיין וואהל-רעכט.

די דאזיגע לעצטע טעג דארפען דינען אלס לעצטע געלעגענהייט, נישט נאר פאר די קאנגרעס-עסקנים. נאר אויך פאר די ברייטע שיכטען פון דער יודישער בעפעלקערונג. עס ווערט סטרענדיגט די צייט פון קאנען זיך דערוועבען וואהל-רעכט צום ערשטען קאנגרעס פון פוילי-שען יודענטהום און עס דארף זיין די שטרעבונג און אמביציע פון יעדען פויליי-שען יוד נישט צו בלייבען מחוץ למחנה, נאר צו זיין איינער פון די, וואס איז מיטבעטייליגט ביים אויפשטעלען דעם גרויסען בנין פון דער ערשטער, דעמא-קראטישער יודישער רעפרעזענטאנץ. די צייט צו בעזארגען זיך מיט דער קאנגרעס-קארטע וועט אין קיין פאל מעהר נישט פערלענגערט ווערן און ווער עס האט נאך נישט די קאנגרעס-קארטע און ער

אלגעמיינע פערזאמלונג פון רויטען - קרייז.

די פערזאמלונג פון דער ראדאמער אבטיילונג פון רויטען-קרייז איז מודיע, אז דעם 10 לוטי ה. י. וועט פארקומען אויום 6^30 ג. אנ'אלגעמיינע פערזאמלונג אין איהר לאקאל אויף פלאץ דריטער מאי 8.

ערקלערונג וועגען די פאמעראנצען.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן נאטיץ אין "ראדאמער - קעלצער לעבען" נום. 4 פון 28 סטיצען ה. י. אז איך האב געקויפט אראבישע פאמעראנצען און נישט קיין יודישע, ערקלער איך, אז איך האב געקויפט די פאמעראנצען ביי א אידישע פירמע ביי וועלכער ס'האבן געקויפט די זעלבע פאמעראנצען נאך אנדערע יודישע פאמעראנצען-סוחרים די פירמע האט געגעבען פולע פערזי-כערונג, אז דאס זענען יודישע פאמע-ראנצען. די ירידה אין דער צייטונג האבען וואהרשיינליך איבערגעגעבען מיינע קאנקורענטען, וועלכע האבען אליין רעפלעקטירט צו קויפען די זעלבען פאמעראנצען. אזוי ווי זיי האבען נישט געוואלט אקצעפטירען די פרייז, האבען זיי אויסגעטראכט אזא ליגען. איך פער-ענטפער מיך דא נישט פאר מיינע קאנ-קורענטען, נאר פאר דער יודישער עפענטליכקייט.

מיט אכטונג

חיים כאסמאן.

ה' כאסמאן האט אין רעדאקציע פארגעשטעלט א בריעף. וועלכער בעש-טעטיגט, אז ער איז רעקאמענדירט גע-ווארען צו קויפען ביי א יודישע פירמע.

דאס לעבען אין קעלץ.

איסערן=מיניסטעריום זיך פעראינטערעסירט מיט'ן גורל פון די פערכאפטע פויל. יודען אין דייטשלאנד

די פערכאפטע יודען זענען פון די שטעדט: ראדאם, קעלץ און סאסנאוויעץ.

ווי מיר האבען שוין געשריבען, איז א גרופע פון פוילען, וועלכע איז גע־פאהרען קיין פראנקרייך, פערהאלטען געווארען דורך דער דייטשע פאליציי אין גלייוויץ.

דאס איז געשעהן מיט העכער 5 חדשים צוריק. די יודען, וועלכע שטא־מען פון ראדאם, קעלץ און סאסנאוויעץ, זענען אין גלייוויץ אבגעזעסען 6 וואכען אין ארעסט, פאר אומלעגאל איבערגעהן די גרעניץ. דאן האט זיי „איבערגענומען" דאס גלייוויצער פאליציי־פרעזידיום, מיט'ן צוועק זיי איבערצושיקען צוריק קיין פוילען.

די דאזיגע יודען זענען אבער פער־פאלען געווארען, ווי א שטיין אין וואַ־סער אריין און ערשט מן־הצר איז מען געוואויר געווארען, אז די אלע יודען זענען איבערגעשיקט געווארען אין א דייטשישען קאנצענטראציע־לאגער.

ביז איצט האט מען גאך פון די פער־שלאָסענע יודען קיין שום ידיעה נישט דערהאלטען. די פערצווייפעלטע קרובים שלאגען כסדר אב די שוועלען פון פערשידענע אינסטיטוציעס און בעטען, מיט טרעהרען אין די אויגען, מען זאל אויפזוכען און ראטעווען זייער אומגליק־ליכע פאמיליען־מיטגלידער.

ווי מיר הערען געוואויר, זענען די קרובים פון די פערשוואונדענע אוועק אין'ן אויסערן מיניסטעריום און דערט דערציילט די גאנצע מעשה.

דאס מיניסטעריום האט זיך מיט דער אויסערגעוועהנליכער געשיכטע פעראינ־טערעסירט און צוגעזאגט גלייך צו אינ־טערווענירען ביי די פוילישע קאנסולאטען אין דייטשלאנד.

חוץ דעם האט זיך מיט דעם ענין אויך פעראינטערעסירט די געזעלשאפט „יעאס".

נישט בלויז „אושעם"=סוחרים... מ'אגיטירט פאר איבערזידלונג פון האנדווערקער

צחישען אנדערע שטעדט קימט אויך קעלץ אין בעטראכט.

אין ווארשא גיהט ארויס א צייטונג אונטער'ן נאמען „גאזעטא פושעמיסלאָוואָ־זשעמילשלניטשא", וועלכע איז דער אפיציעלער ארגאן פון צענטראל־פער־באנד פון די קריסטליכע האנדווערקער אין פוילען. אונטער'ן שרייענדיגען קע־פעל „דער וועג אויפ'ן מזרח איז פאר האנדווערקער אפען", געפינען מיר א בעריכט פון עטליכע „דעלעגאטען" פון גרויס פוילישען האנדווערקער־פעראיין, וועלכע האבען געקריגען די אויפגאבע פעסטצושטעלען אויף ווי ווייט די קרעסען זענען „פעריודישט", כדי צו קענען דארט בעזעצען קריסטליכע האנדווערקער פון פויזנער געגענד.

אין דעם בעריכט געפינען מיר „סטא־טיסטישע ציפערען" אין וועלכע אויף יעדען שריט און טריט רעדט זיך פון „זשידאָווניע" און „ס'ראיעס זיך פון אנפאלען אויף יודישע בעלי בתים, הלי־מאי „זיי וועלען נישט פערדינגען קיין דירות קריסטליכע האנדווערקער פון גרויס פוילען".

רעדענדיג וועגען לעמבערגער וואיע־וואודזשאפט שטרייכען די „דעלעגאטען" אונטער, אז דא איז לײדער דער קאמף א ביסעל שווערער מיט אוקראאינער ווי מיט יודען, ווייל דא האבען די אוקראאי־נער אפילו ארויסגעשטויסען די יודען.

די באריכטגעבער, וועלכע האבען באזוכט לובלין, ריישע, טארנאפאל קעלץ, ווילנע, בארנאוויטש, ביאליס־טאק און אנדערע שטעדט, קומען צום אויספיהר, אז ס'איז דארט דא „גרויסע גליקען" פאר קריסטליכע האנדווערקער פון פויזנער געגענד, ווי אויך פארשטע־הער פון פרייע פראפעסיעס און שרייבען אונטער, אז דאס איז דער געבאט פון יעצטיגען מאמענט און דאס איז נישט נאר גינסטיג פאר די, וועלכע פאהרען און וועלען זיך דארט נוט איינארדנען, נאר אין דער ערשטער רייהע „פאר'ן גינמסטען פון דער מלוכה".

גלייכצייטיג אפעלירען זיי, מ'זאל העלפען מאטעריעליש די שיכטען מענ־שען זיך פיינארדנען אויף די קרעסען. בעטאנענדיג, דאס דער קריסטליכער האנדווערקער אין גרויס פוילען דעקט 75 פראצ. פון די רייזע־קאסטען און איבערפיהרען די זאכען.

נאכ'ן איבערלייענען דעם דאזיגען „בעריכט" דערמאנט זיך מיר דער וויץ מיט די 2 יודען פון קראשינסקי'ס נאר־טען, וועלכע לייענען דעם „וואַרשאַווסקי דזיענניק נאראדאָווע", ווייל דארט זעהען זיי „ווי וואויל" ס'איז די יודען אין פוילן...

ענטפער פון רעדאקציע.

ה' זיסמע זיסמאנאוויטש קעלץ:

אייער צוגעשיקטע הכחשה האבען מיר נישט געדרוקט דערפאר, ווייל מיר קענען אייך נישט פערזענליך און וויסען נישט בענוי, צי דעם בריעף האט איהר פאקטיש געשיקט. אין דער הכחשה ווע־רען אנגעוויזען די סולע נעמען פון פערזאנען, וועלכע ווערען אנגעגריפען און אזוי ווי מיר האבען א קלער, טא־מער האט די הכחשה א צווייטער גע־שריבען אין אייער נאמען, טא זייט זיך מטריח און בעזוכט אונזער פארשטעהער אין קעלץ, מיט ה' צוקער. ניעט איהם איבער די הכחשה וועלכען מיר וועלען נאכ'ן דערהאלטען פון ה' צוקער באלד אבדרוקען.

ס'וואקירט א פאסטען אין קעלצער קליינהענדלער = פעראיין.

אין קליינהענדלער־פעראיין אין קעלץ וואקירט א פאסטען פון א ליטער (סעק־רעטאר) ווייל דער ביזאיצטיגער ליטער טרעט אב פון פאסטען.

ערנסטע און קוואליפיצירטע קאנדי־דאטען דארפען ביילעגען אפערטען.

„אובעזפיעטשאלניע"=דאקטוירים ווילען פערשרייבען נישט די וויכטיגסטע רעצעפטען

וועגדונג פון פראפעסיאנעלע פעראייגען צום מיניסטעריום.

די פראפעסיאנעלע פעראיינען האבען זיך געווענדעט צים מיניסטעריום פאר געזעלשאפטליכע שוץ מיט א מעמאריאל וועגען די ענדערונגען אין דער מעדי־ציגישער הילף פון די „אובעזפיעטשאל־ניעס".

אינ'ם דאזיגען מעמאריאל ווערט ספעציעל ארומגערעדט דער אזוי־גערו־פענער „לעקארס" (רעצעפט־רשימה) פון די „אובעזפיעטשאלניעס", וועלכע ווייזען אן די הויז־דאקטוירים, וועלכע רע־צעפטען, ספעציפיקען און ווייל מיטלען זיי מעגען פערשרייבען דעם חולה.

די פראפעסיאנעלע פעראיינען ווייזען אן, אז אין דער דאזיגער רשימה פעה־לען א רייהע זעהר וויכטיגע רעצעפטען, צוליבב וואס די „אובעזפיעטשאלניע"־מיטגלידער מוזען די דאזיגע מיטלען קויפען אויף אייגענעם חשבון, אין פריי־וואט־אפטייקען.

פארבערײַ
כעמישע פראלניע און וועש
M. Cichoń
Centrala, RADOM, Rwańska 23.
רעיעלע ארבײַט! קעלנער צו 15 גר.
נעמט אן צו וואשען מענער, דאמען און קינדער־קליידונג
פלוש, סאמעט, מעבעל־גאבאלין און דיוואנען
צו פיצען: פיטערנע קורטקעס, קאפעלושען, הענטשקעס

קופאן נומ. 4

אומזיסטע עצות בײַ דער יורי־דישער סעקציע פון הויזחיר־טען פעראייַן פאר אונזערע לעזער אויף שריפטליכען ענטפער ביילעגען א פאסט־מארקע.

גוט מארגען! שילדען אויף „אריענטאציע"

די טעג טרעט אריין אין קראפט דאס שילדען־געזעץ. לויט וועלכען אויף דער שילד וועט מוזען אנגע־געבען ווערען דער פולער נאמען און פאמיליען־נאמען פון אייגענ־טימער.

(פון דער פרעסע)

זאגט וואס איהר ווילט, אבער איינס מוז מען מודה זיין, אז קעפ (פון וואפ?) האבען זיי. נאך א זאך מוז מען מודה זיין, אז חברה פרוושנעוועס נישט. מ'זיצט נישט ליידיג. דער בעסטער סימן, אז מ'־זיצט נישט ליידיג איז — דער נייער שולדן־געזעץ, דאס וועט זיין א פערלייכטערונג ביים „אריענטירען" זיך וואו און ביי יועמען צו קויפען. ביז איצט האט דאס „פאלק" געגעבען געהאט שרעקליכע טעותים.

אט לבשל, שטעהט אן ענדעקעל פאר קראם, ער וויל קויפען, לאמיר זאגען, א הערינג, שטעהט ער פאר דער קראם קוקט אויף דער שולד, לייענט: „סקלעפ ספאזשיווטשי מ. רובינשטיין". נו, גיה ווייס, ווער עס איז דער מ. רובינשטיין, צי הייסט ער מאטשעק, מארטשין, צי גאר משה, מענדעל, מרדכי?

אדער פאר א מאנופאקטאר־געשעפט א שילד „ספושעדאזש מאנופאקטורי ק. לעווין", יוידער די איינציגע שאלה: הייסט ער קאזשעק, צי קלמן?

האט מען טאקע אמאהל געזעהן אזא ענדעקעל שטעהן פאר א קראם. געלייענט איינמאהל, צוויי מאהל, אהין, אהער, גע־קוקט דורך די פענסטער, געקווענקעלט זיך: יא אריינגעהן, נישט אריינגעהן, און אפט־מאהל איז דער ענדעק געבעסן גע־שטרויכעלט געווארען...

איצט אז אויף דער שילד וועט שטעהן בפירוש מרדכי רובינשטיין, צי קלמן לע־ווין, וועט ער וויסען אויף געגוי, אז דאס איז נישט קיין אריער, אזוי ארום וועט מען דאט „פאלק" נישט אריינפיהרען אין טעותים....

והשנית, וועט מיט דעם נייעם געזעץ פארקלענערט ווערען די ארבייטסלאזיג־קייט. ס'וועט ווערען אנ'אויפלעבונג אין דער... שילדען־מאלער־בראנזשע. די שילדען־מאלער וועלען ארבייטען מיט נאכט ומיאנעס, ס'וועט אויך ווערען א פאסיק אויף פארב, בלעך, און אנדערע ארטיקלען.

יא, רבותי. מ'זיצט נישט ליידיג. איר זעהט דאך מ'סוט עפעס...

אב — נעק.

אכטונג ראדאם צו פזירקויפען

געלעגענהייטליך א נײַה־מאשין אין א גוטען צושטאנד פאר א ביליגע פרייז.

אינפאר מאציעס

ראדאם, שווארליקאווסקא 20. וו. 2

KINO APOLLO

שבת 3 ג. מ. און זונטאג 12 און 1\45

ŻYCIE ULICY
z LUIZĄ RAINER

Od poniedziałku b. m.
NOWY WIELKI SUKCES
JEANETTE MAC DONALD
HISZPANSKI MOTYL

בין זונטאג דעם 6 איינשליסליך
1. Wielki podwójny program:
Dla KOBIETY
W rolach głównych
GLARK GABLE MYRNA LOY
2
Jej OBRONCY
z FLIPEM i FLAPEM

KINO APOLLO

אויפרוף

צו דער יודישער בעפעלקערונג אין ראדאם.

ובשר בשדה טרפה לא תאכלו (שמות כ״ב)

פון דער צייט וואס דער נייער שחיטה - געזעץ איז געווארען איינגעפיהרט אין לעבען, און דאס כשרות-יועזען איז געווארען בעדראהט, האב איך ארגאניזירט א גרויסע השגחה איבער די ריטועלע יאטקעס און אונזער שטאדט און איינגעפיהרט אז אלע פליישען ווערען פלאמבירט מיט פלאמבעס און די אלע כשר'ע יאטקעס ווערען אפט קאנטראלירט דורך מיר, ווי אויך דורך דעם בד״צ און די מנקרים. איך האב עפענטליך דורך די יודישע פרעסע און ספעציעלע אויסרופען אהן אויפהער גערופען דער יודישע בעפעלקערונג, אז אין אזא אחריות'דיגען מאמענט דארף מען שטיין אויף דער וואך און מען זאל קויפען פלייש נאר אין די קאנצעסיאנירטע כשר'ע יאטקעס וואס זענען תחת השגחת הבד״צ און אונטער די שטרענגע אויפזיכט פון די שטאדט - שוחטים און מנקרים. און אכטונג צו געבען צי דאס פלייש איז געסטעמפעלט מיט בלעכענע פלאמבעס. גרויסע פלאמבעס בעדייט „גלאט כשר" און קליינע כתם „כשר"

צום גרויסען בעדויערען געפינען זיך ניישט פעראנטווארטליכע קצבים און הענדלערינס, וועלכע פערקויפען טרפה פלייש פון מעכאניש געשאסענע בהמות פאר כשר און זענען מכשיל הרבים.

איך ווענדע זיך צו אייך יודען, מיט א הייסען אפעל אין נאמען פון דת תורתנו הקדושה און כבוד פון יודישען פאלק:

זייט פארזיכטיג ביי קויפען פלייש רינדערינס אדער קעלבערינס און קויפט נאר פלייש אין די קאנצעסיאנירטע כשר'ע יאטקעס **און קויפט נאר אזא פלייש וואס איז פלאמבירט, ווייל די אלע אנדערע פליישען זענען טרפה ונבלה.**

געדענקט, אז דאס יודישע פאלק אין אלע צייטען, איז שטענדיג גרייט געווען זיך מוסר נפש צו זיין פאר'ן דת.

ביים קויפען פארראבעס ווי: לינג, לעבער, לעקער, קישקעס און פיס זאל מען אכטונג געבען צי עס געפינט זיך א פלאמבע.

קויפט נישט קיין פלייש ביי די הענדלערינס, וואס טראגען ארום פלייש אין די שטובען, ווייל זיי פערקויפען פון געקוילטע און געשאסענע בהמות.

שיקט נישט קיין אונפעראנטווארטליכע שלוחים נור ווי ווייט מעגליך זעלבסט צו גיין אין די יאטקעס און פערלאנגען פלייש פון די שטיקער וואס זענען פלאמבירט.

אויך ביים קויפען געשחט'ענע עופות זאל מען אכטונג געבען צי עס געפינט זיך אויפ'ן עוף א פלאמבע.

ולהשומע יונעם ותבוא עליו ברכת טוב

הרב יחיאל הלוי קעסטענבערג אבד״ק בראדום.

ראדאם בחודש אדר ראשון תרצ״ח.

צום אנדענקען פון ר' שלום דיאמענט ז״ל.

שבת צו נאכטס קומט פאר אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע ושטראמבקי 25 א פייערליכע אקאדעמיע געווידמעט דעם אנדענק פון ציוניסטישען וועטעראן ר' שלום דיאמענט ז״ל, אין צוזאמענהאנג מיטן איבערגעבען זיינע יורשים דעם דיפלאם פון כפר-הזהב ביים קרן-קימת לישראל, איינגעשריבען דורך די ראדאמער ציונים.

צו די שלושים

פון ר' יחזקאל מארע ז״ל

שוין א חודש ווי עס איז נפטר געווארען איינער פון די ראדאמער לומדים ר' יחזקאל מארע ז״ל דער נפטר איז געווען א גרויסער בעל-טובה. ער איז געווען איינער פון די מיטגרינדער פון הברי-ש״ס אין ראדאם און האט הערכער צעהן יאהר געלערנט ש״ס מיט א עדה יודען אין שטאדטישען בית-המדרש. תנצב״ה

חבל על דאבדין ולא משתכחין!

Ryba w przezroczystej galarecie smaczną będzie, gdy użyjecie

żelatyny mielonej d-ra OETKERA

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

צו דער האכצייט פון פרל.
פייגה טענענבוים מיט ה' יאנקעל קאץ
ווינשען מיר אז גליק און צופרידענהייט זאלען זיי תמיד בעגלייטען
לייביש פאסטערנאק און פרוי.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
— to —
kucheni, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Kino ADRIA
שבת דעם 5 1 און 3 אז
זונטאג דעם 6 12 און 2 אז
פריהמארגען - פילמען
KREW NA MORZU
אידיש הויפט ראל
הארי באאור, יוואן מאזשוכין

Od poniedziałku dnia 31 stycznia włącznie
Kino ADRIA
POLSKI FILM HISTORYCZNY P. T.
Kościuszko pod Racławicami
Epopea miłości, bohaterstwa i poświęcenia
W rol. gł. Barszczewska, Białoszczynski, Zacharewicz, Samborski, Węgrzyn, i in. Nad program: Ciekawe dodatki

TARYFA OGŁ: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז:

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 טעל. Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska 20